

Biblioteka Śląska

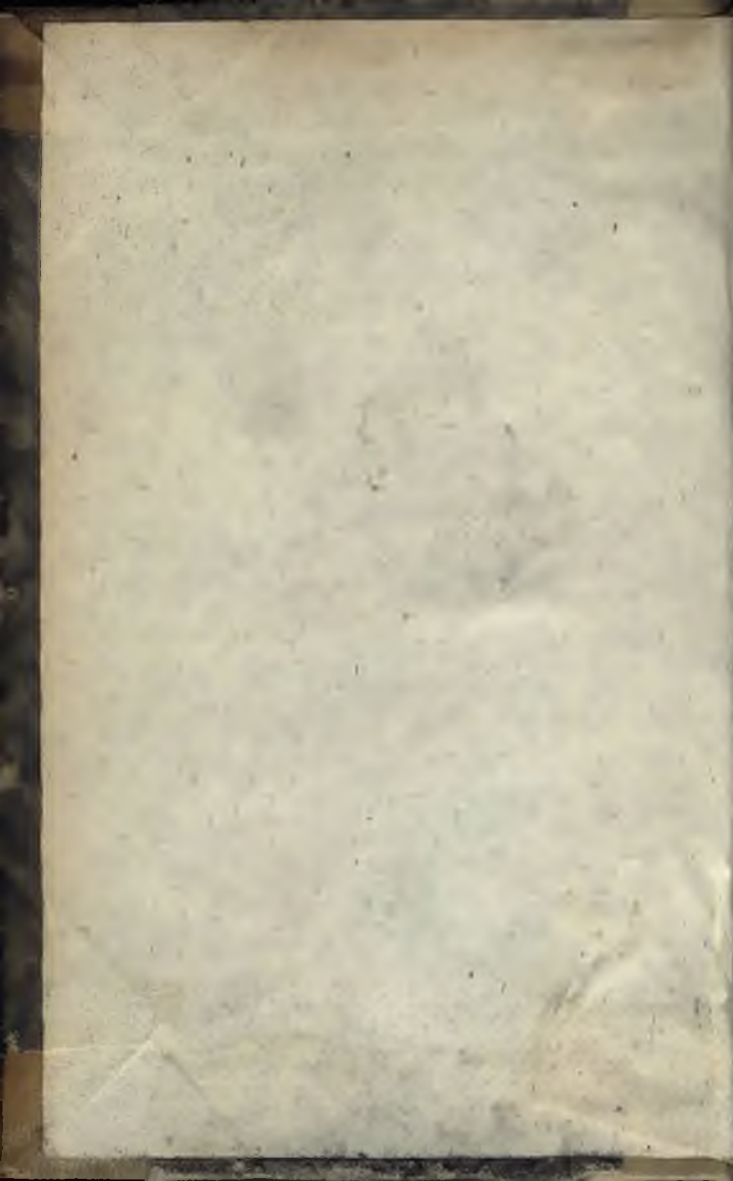
113643

I

CIMELIA

XVI

Kzg 1 2857/67 100 000

Bibliothek
des
Zentral-Instituts
für
Oberschlesische Landesforschung

ANTONII POSSEVINI
Societatis IESV.

MOSCOVIA.

VILNÆ.

*In Lithuania apud Ioannem Velicen-
sem. Anno Domini.*

M. D. LXXXVI.

Superiorum Permissu.

113643

I

** Biblioteczka
Miejska*

Typographus Le- CTORI.

 VÆ DE MOSCOVIA,
quam Auctor bis pera-
grauit, ad nos peruene-
rant, siue nunquam edita, (sicut
pleraq; hoc libro habebis) siue minus
emendatè excusa, cuiusmodi fuerūt,
qua Nissa in Silesia, Ingolstadij in
Bauaria, Posnania in maiore Po-
lonia hoc triennio elapso prodie-
runt in lucem, ea omnia publicæ uti-
litati cōsulentes edidimus. Ad Schis-
maticos enim euincendos, ad Reip:
commodum, & ad S. Sedis Aposto-
lica studium in pacandis Principi-
bus, & in propaganda fide Catho-
lica perspiciendum, quanto vsui

esse possint, cordatus quisq₃ facile intelliget. Cùm autem Commentarij hi, & alia, quæ Auctor occasione negocij, quod mandato Gregorij XIII. Pontificis Maximi sanctiss. me: gessit inter Stephanum Polonia Regē, ac Magnum Moscouia Ducem, iam apud aliquos manu scripta reperirentur, nos emendatiora ab ipso Auctore consecuti, nolimus vel te earum lectione fraudare, vel permittere, ut à rerum nouarum cupidis, vel ab ijs qui alio quàm Dei gloriæ affectu ducuntur, diuersa ab Autographo, ac forsitan etiam inspersa mendacijs, praelotraderentur: præsertim cùm non desint, qui ad hæreses, quæ iam decoquunt, statuendas, lucem omnem veritatis conē-
tur

*tur extinguere. Caterum quæ huius
generis apud Auctorem extant non
paucæ, cum ille nondum esse emit-
tenda existimauerit, prodibunt, uti
speramus, non ita multò post,
non minore fructu, quàm opere
plenior: Tu interim
his frui, &
Vale.*

Contenta hoc libro.

Commentarius primus ad Gregor. XIII. Pont. Max. de statu rerum Moscoviticarum; de ingenio gentis; de ratione Legationis ad eum obeunda postremò conscriptus ab Auctore, cum ex urbe in Poloniam Mosci Legatos reduxisset, quos antea ex Mosconia Romam adduxerat.

Commentarius alter ad Greg. XIII. Pont. Max. in quo difficultas, spes, rationes afferuntur promovendæ Catholicæ religionis tam in Moscoviam, quàm in Russiam eam, quæ Polonia Regi subiecta est.

Colloquia de religione Catholica publicè ab Auctore habita cum Magno Mosconia Duce in eius Regia, frequente procerum consessu.

Capita, quæ Magnus Dux ab Auctore petijt, quibus Græci, & Rutheni à Latinis in re fidei dissenserunt, postquam ab Ecclesia Catholica sese præciderunt, & eorundem errores.

Scriptum ab Auctore traditum Magno Duci, cum Angli Mercatores Moscua tunc commorantes, clam ei librum obtulissent.

quo

quo Pontificem Maximum blasphemè dice-
bant esse Antichristum.

*Acta Pacificationis in conuentu Legato-
rum Stephani I. Poloniae Regis, & Io: Basilij
Magni Mosconiae Ducis, Auctore Pacificatio-
nem procurante nomine Gregorij XIII. Pont.
Maximi.*

Litterae ad eam rem pertinentes.

ERRATA SIC CORRIGE.

Inprimis autem scito fuisse erratum in continuatiōe
numeri foliorum.

In primo Commentario-

Fol. 4. pag. ii. lin: 7. Volochol. pone Volochda. lin: xv. Quod.
Quot. fol: 7. p. ii. lin: xii. exematant, exeimerant. fol: 8 p. 2. lin: 9-
frustulatim, frustillatim fol: 9 p. i. lin: xvi. diminuta, deminuta. fo:
10. p. 2. lin: 20. fruita, frueretur. fol: xiii. p. 2. lin: xiii. ablegauerā,
allegaueram. lin: xvi. si vna tantum induantur, (adde) haud bene
audiunt. fol: xviii. p. 2. lin: xvi. quam (demendum est) fol: xviii.
p. i. lin: 21. qoi, qui. fol: xix. p. 2. lin: xvij. significauī (adde) his ver-
bis. fol: 20. p. 2. lin: 2. in inscriptione capitis, aufer illam vocem,
Quod. fol: 20. p. 2. lin: vii. Gonier, Gogniez. fol: 22. p. i. lin: penul:
diligentur, diligenter. lin: 20. praeufiores, praenrfores. fol: 23. p.
i. lin: v. trium enim millium. ter enim trium millium passuum. fol:
24. p. i. lin: 9. aliorum autem principum consuetudinem in legatis
excipiendis- consuetudinem autem in legatis exeipiendis, qui a
Mosco ad alios principes mittantur. fol: 29. p. 1. lin: 3. Schytis,
Scythis. lin: 6 quod haftenus naturam illam non exuētunt. Nisi
haftenus naturam illam exuerint. fol: 32. p. 2. lin: 7. Boristhenem.
Volgam. lin: 20 circassos. Georgianos & circassos. fol: 34. pag. i.
lin: 8. longamini, longanimi. fol: 35. p. 2. lin: 12. despiciat. dispici-
at. lin: 15 interiores in eo dotes. Cuius interiores dotes. fol: 41. p.
2. lin: 1. nescio. Nesciam. fol: 42. pag: 2. lin: v. magna aliqua alia
vasa deaurata. Magna argentea deaurata. fol: 43 p. 2. lin: 2. Po-
loniam, In Poloniam. fol: 44. p. i. lin: 3. subima. Sub ima. fol: 45
pag: 2. lin: 3. dari. Vt dari.

In se-

In secundo Commentario.

Fol: 4 pag: 2. lin: 18. Hi. ij. fol: 9. pag 2. lin: 23. Bogdanum, Bogdanum. fol: xi. pag: 2. lin: 18. à Nouogardia- Nouogardia. fol: 12. pag: i. lin: 2. nisi siquis- Nisi quis. fol: xiiii. pag: 2. lin: 2. Florentini, Florentinz. fol: 15. pag: 7. lin: 9. Moscouiz, Moscuæ. fol: 16. pag: 1. lin: 7. phrasum, phrasum. lin: 17. Ignorantissimi- Imperitissimi. fol: 20. p. i. lin: 5. Impeditur. Impenditur. lin: 10. prohibate, probitate. pag: 2. lin: 9. Ecclesiam, Ecclesia. fol: 23. p. 2. lin: 12. gratiam. In gratiam.

In primo colloquio.

Fol: 2. p. 2. lin: 23. altera vtrius- Alterutrius. fol: iii. p. i. lin: xv. Eadem. Eadem. fol: iiii. p. 2. lin: xv. pacatoria, pacatoria.

In tertio colloquio.

Fol: xiiii. p. 2. lin: 20. illam, Illum.

In Capitibus, in quibus Græci differunt à Latinis.

Fol: 9. pag: 2. lin: ix. Dum tamen. Dum. lin: 22. ἀρεγνῆρ. ἀρεγνῆρ. fol: cxi. p. 2. lin: xi. προσδοκίμηρ. προσδοκίμηρ. fol: cxiii. pag: 1. lin: 5. Moscouiz, Moscuæ. p. 2. lin: iii. puodierunt, prodierunt, fol: cxix. p. 1. lin: 8, pro, per, fol: cxxi. p. i. lin: x, adeo, atq; adeo, fol, cxxvi. p. i, lin, xiiii, Veroscabna, Veresczahina, Bafonka, Basenka, fol. cxxxii. pag, 2, lin, iii, Quod Mosci tempus eximerent, Moscos tempus eximere, fol, cxxix, pag, i, lin, ix, referet, referat, fol. cxlv. p. 2. lin: xiiii. quod per se non steriisset. per se non stetisse, fol, cliii. pag, 2, lin, 6. Istiusmodi, Istius modi, fol, clviii. p, 2, lin, xiii, Christianum, Christiani, fol, clxiii, pag, i, lin, xv, procurandam inter, procurandam pacem inter, pag, 2, lin: 2, Ianusius, Illustres Ianusius.

DE REBUS MOSCOVITICIS
COMMENTARIUS AD
GREG. XIII. PONT.
MAX.

*Q*uinam rerum status in Moscouia, quidū de ipso Ioanne Basilij Moscorum Principe, qui nunc rerum potitur, sperandum sit, ac quænam fo- uendæ Sanctæ Sedis Apostolicæ cum eo amicitiae occasiones possint existere (siue ad inferendum sinceriorem Dei cultum in illum ingentem Septentrionis, atque Orientis tractum, siue ad Christianos Principes animandos, ad foedus cum eo sanciendū, vel certè, quod inprimis optandum est, ad rem Christianam solidi- ūs apud eum statuendam) hoc Commentario, Deo adspirante, exponam.

Alteri enim Commentario, quod priore ad ipsum mea profectione, Vestræ Beatitudini e Regijs ad Plesecouiam castris misi, non ausus sum hæc adscribere: tum quoniam de ijs cum Mosco, quantum satis foret, haud egeram, tum

quòd postea negotio Pacificationis inter Stephanum Regem, & ipsum (sicuti Diuino beneficio factum est) composito, videbam secunda profectioe plura me liquidius assecuturum. Itaq; cum & tractandis rebus, de quibus à V. B. missus fueram, et eius Ditionis primarijs ciuitatibus, atq; arcibus, per bis mille, et quadringenta millia passuum obeundis darem operam; cum item apud Moscum reliquisset duos homines, qui, dum ab eo aberam, mensium quinque spacio multa obseruârunt: facilius mihi fuit, ea, quæ ex historijs adnotaueram, et quæ ab varijs Legatis, et in Suecia primum, deinde in Polonia, ab ipsismet eorum Regnorum Regibus non semel de Mosco audiueram, cum re præsentì conferre, vnde quantum iuncti mihi à V. B. muneris ratio poscit, cuncta planius in CHRISTI nomine aperiam.

Mosci, qui nunc rerum potitur,
euectio ad Magnum Moscouiæ
Ducatum, propagatio Imperij,
& varij casus.

Ioannes, Basilio Patre, anno huius seculi vigesimo octauo natus est. Is ad suæ Dominationis fastigium euectus, vt erat ingenio vehementior, ac dignitatis augendæ percupidus, vltisci Tartarorum iniurias, & pedem figere in Liuonia statuit. Casanenses adortus, admotis æneis tormētis, facile fuit ei (vt Stephanus Poloniæ Rex mihi narrauit) siue armorum, seu machinarum generi insuetos expugnare. Inde Astracanium ad ostia fluuij Volgæ situm coepit, non ignobile Orientis emporium ad mare Caspium. Id cum alterius Tartarorum Hordeæ (seu Regni) esset caput; protulit ditionis suæ fines vsq; ad Circassos, trecenta ultra Astracanium millia passuum. Qui Circassi editiora, prope Caspium mare, incolunt, & ad fines vsq; Persici Regni pertinebant, antequam hoc anno superiore Ferream portam, aliasq; arces Selymus eo de Rege cepisset. Ea vicinia, & Græci ritus affinitate, proximus Circassis Moscus, (illorum primarij viri filia in vxorē

ducta, quæ postea interijt) rogatus olim ab ijs, ut ad sese peritos condendæ arcis mitteret, quæ Turcarum excursions prohiberentur, id fecit: atq; ab eo tempore cum illis sic amicitiam coluit, ut quibus finitimus alius Princeps non sit, eum quasi Patronum habeant, gens ceteroquin simplex, & Diuino cultui capeſſendo propior, quam Scytarum pars, aut Ruteni sint, qui serè in vnum populum coaluere, Imperio Mosci subiecti. Restant Nogaici Tartari, qui cùm saepe, tum hoc anno in Mosci ditionem irrupentes, muneribus placari abscessero. Cùm Præcopensibus autem Tartaris Turcæ foederatis, qui Tauricam Chersonesum incolunt, & à quibus, uti potentioribus, multa clade accepta, peiora metuebat, Polonico bello distentus, pacem ita fecit, ut, quo tempore Moscua Moscoviæ Regia discessurus eram, mihi responderit, se aduersus Tartaros vna cum Stephano Poloniæ Rege arma sumere non posse, quòd in singulos dies eius Tartarorum Imperatoris magnos Legatos, & suos expectaret, cum quibus pacem, iam vtriusq; Principis signo obſignatam, confirmaret. Cæterum quod attinet ad Liuoniam, cùm induciæ quin-

quaginta annorum cum Liuonibus iunctæ, anno huius seculi quinquagesimo expirassent (quibus maiores sui, ob casum ad Plescouiam, Pletembergio Ordinis Liuonici Magistro, ad internecionem exercitum, assenserat) varia causatus; quod Liuones conditionibus pactis non starent, quodq; templa, in quibus Rutenico ritu Deum Mosci Reualia, et Derpati colebant, à Lutheranis euersa essent, omnem verò impietatem erga Catholicos exercerent, bellum ijs indixit: Derpatog, & alijs arcibus captis, summaq; cum Liuonum strage, magnam Liuania partem assecutus, diuturni belli cum Polonis semina sparsit. Qua de tota re eodem in Commentario scripsi, quem nouissimè de Pro- uincia illa ad V. B. misi. Et ea quidem omnia, licet aliquandiu facilem exitum habuere, maximas tamen calamitates Moscouiæ postea intulerunt. Nam dum in tam dissitas regiones, atq; in arces iam plures præsidia essent imponenda: bellum autem, suo ferè tantum milite, varijs in locis, ac per tot annos exercendum: qui verò arces tuerentur, ij in Moscouia steriles vxores relinquerent: ac si quis eorum moriebatur, alterius suffectione locus impleretur:

factum est, ut populi admodum rareficerent. Accessit militaris ab eo disciplina Pyxidari-
orum, siue fistulatarum, (Sclopetarios vulgò
aliqui dicunt) qui minoribus vtuntur tormen-
tis, instituta, maioribus suis ignota, qui ferè ar-
cubus tantum, & sagittis utebantur. Ex de-
cimo enim quoq; è suis vno assumpto, vel sunt
Prætoriani Siipatores Principis, vel in bello
merent, aut in arcibus præsidarij collocantur,
relictis domi vxoribus & filijs, quibus inte-
rim cadentibus domus sensim hominibus nu-
dantur. Sed & pestilentia, quam antea nun-
quam in Moscouia, ob intensissima illa frigo-
ra, & vastitates grassari auditum fuerat, mul-
tos absumpsit, & plurima bella, cædes verò
multorum millium (& quidem Optimatum)
Tartarorumq; continentes excursionses, ipsaq;
ab ijsdem ante duodecim annos combusta Re-
gia, Principem ad eum statum adegere (addi-
tis Stephani Regis continentibus huius elapsi
triennij victorijs) vt non solum attrita, sed pe-
ne accisæ eius vires existimari potuissent. Id
constat, trecenta millium passuum aliquando
internis ditione iter fieri, in quibus incola nullus
iam superstes sit; pagis ipsis extantibus qui-

dem,

dem, sed vacuis. At verò dedolati agri, & recentes Sylvæ, quæ passim succreuerunt, indicia sunt frequentiorum antea incolarum: licet quæ regiones supra Moscuam versùs Septentrionem vergunt, eæ admodum frequentes incolas habeant, quòd excursions illuc Tartari non fecerint, & salubriore cœlo fruantur, quemadmodum mihi diligenter perquirenti relatum est ab Italis & Hispanis ijs, quos in B. V. & Regis Catholici gratiam libertate à Magno Duce Moscouiæ donatos, mecum in Italiam adduxi. Hi enim duo de viginti menses eas terras latissimè pererrauerant, cum per paludem Meotidem ex Turcica elapsi captiuitate, Terrarum ingentia spacia emensi, deniq; ad Ciuitatem Vologdam transmissi fuissent. Iam verò quod inter Casanum & Astracanū est interuallum, id vastissimum est, rarissimis sanè incolis: vt, qui citrò vltroūe commeant, vel qui ab ipso Principe mittuntur, sæpe menses integros nullo alio cibo, quàm piscatione, ac venatu, absq; vlllo pane, vitam sustentent.

Celebriores Mosci Ciuitates,
& Populi.

T ciuitates, quæ frequen-
tia, & nobilitate celebri-
ores habentur, erant cis
Tanaim, Moscua, Smolē-
cium, Nouogardia, siue
Nouogrod, Plefcouia, Tu-
eria; ultra verò ad Septentrionem. Volochda
ad Orientem autem Casanum & Astraca-
num, quod Iouius, & alij, Citracham vocant:
quamuis inter istas Iaroslauiam, & Alexan-
dri Polodam, atq; eiusmodi quasdam alias
connumerent, quæ tamen rectius oppida di-
xissent, nisi quòd arces habent, pro more gen-
tis, haud contemnendas. Verùm enim verò
mirum dictu, quòd alijs illis vel popularium
centena millia, vel nobilium, quos Boiaros vo-
cant, decades millium quidam attribuunt: quos
secuti, qui res illas memoriæ mandârunt, Al-
bertus Campensis (is quem V. B. mihi in Mo-

scouiam

scouiam discedenti legendum tradidit) vel
idem Iouius (qui ex Demetrii cuiusdam Mosci
relatu Commentarium confecit , quem huius
Principis parens ad Clementem VII. misit)
nescio quem scopum veritatis attigerint . Idem
verò & alij fecere , qui Legationibus functi,
inde reuersi sunt . Credo ita , quòd Mosci con-
suetudinem in hominibus colligendis , perq̃ ar-
cium p̃imas, & loca editiora disponendis , cum
Principum legati quæsitiſſimis honoribus ex-
cipiuntur , haud satis intellexerant : res autem
à nobis longius diſſitas commemorando (vt
mos est) præter veritatem extollerent . Li-
cèt etiam fieri potuerit , vt minùs à verò aber-
rarent , quòd superiore parentum nostrorum æ-
tate , Mosci (vt diximus) minùs bellis exer-
citi , minùs morbis tentati , neq̃ tot cædibus im-
minuti , & pauciores item in arces impositi ,
non ita orbas domos posteris reliquerint . Id ve-
rò de Mosci Regia , quæ (vt dixi) Moscua est ,
certum est ; triginta hominum millia , pueris ,
sexuq̃ utroq̃ numerato , hoc tēpore nō censerī .
Nam quantacunq̃ Ciuitatis species aduenti in-
currit in oculos , accedenti tamen propiùs (ne
dicam postea ingresso) ipsæ domus multum

terræ

terræ spacium occupant: platearumq̃, ac non v-
nius fori amplitudo, ambitusq̃ ipse sacrarum
ædium (quæ ad ciuitates ornandas potiùs, quàm
ad cultum extructæ esse videntur, cùm toto
penè anno plerunq̃ sint clausæ) certiozem veri-
tatis fidem efficiunt. Et erat sanè eodem hoc
Principe augustior, ac numerosior Moscua, sed
anno præsentis seculi septuagesimo à Tartaris
cōcremata, incolis plerisq̃ incendio absumptis,
res omnis in angustiores terminos adducta
est. Extant vestigia maioris circuius, vt qui o-
cto, vel nouem fortasse fuisset, iam vix quinq̃
millia passuum impleat: cùm & boues, &
vaccae, cæteraq̃ id genus animalia, quæ quoti-
die ducuntur ad pascua, in domibus ciuium ha-
beantur, quarum pleræq̃ sepibus, & viminibus
circumseptæ, faciem nostrarum rusticanarum
referunt. Sed in ipsis duabus Moscuæ arcibus,
quarum altera alteri hæret, splendidius quid-
dam est. Alteram enim insigniora aliqua
templa, ex latere cōfecta (cùm reliqua templa
ciuitatis lignea sint) Palatiūq̃ Principis: alterā
verò nouæ officinæ, quæ suas plateas, suis qui-
busq̃ opificijs distinctas habent, vtcunq̃ exor-
nant. At cum eadem officinæ exiguæ sint, v-

niusq; Venetæ officinæ plus mercium appareat, quàm in Moscua integra platea seruetur: neq; verò easdem ferè incolant, quippe qui domicilia in ciuitate habent, rem quanti sit, nō obscure indicant. Smolencium autem, Nouogardiam, & Plescouiam eodem populi numero censerì putauerim: vt certè summum viginti hominum millia earum singula (cū bellum non est) habeat. Ac quidquid amplius præseferūt, frequentiores tamen esse haud puto easdem nempe ob causas, quas dixi, et ob ædium ac domorum ingentia spacia: sed Legatis aduentibus rustici, qui in pagis, agrisq; habitant, Principis iussu accurrentes, (vti suprā expositum est) frequentiam ostendunt. Iā verò multò minor Tueriæ populus est, quæ procul maximæ, et insignis ciuitatis speciem præbet. Verum mænibus cincta non est, licet nō exiguum domorum numerum circumquaque habeat, vt quæ belli damna, excursionsue hostium minimè senserit. Quæ res fecit, vt et Vologda, & Casanum, ac præcipuè tractus ille, qui magis ad Septentrionem vergit, hominibus abundet. Sed & quicquid huius est rei, ac quantumcunq; terrarum Moscus à Lituaniæ, ac Liuo-

*niæ finibus vsq; ad mare Caspium, vel ad Lap-
pos, vel ad Ceremissas, cæterasq; potiùs vasti-
tates, quàm populos, obtinet: gratis sanè di-
ctum est, inde ducenta, trecentaue equitū mil-
lia in aciem educi; aut Tartarorum quoq; infi-
nitam esse multitudinem, quam, cū Moscūs
velit, in expeditiones emittere possit.*

Mosci munitiones, & ratio earum
defendendarum, cū
oppugnantur.

IAm quæ sunt apud Moscos hoc tēpore ar-
ces, atq; præsidia, ab ijs, quæ superioribus tē-
poribus fuerant, satis differunt, neque eadem
omnes ratione sunt cōmunitæ. Aliæ ex saxis,
et lateribus, quales duæ sunt, quæ ciuitati Mo-
scuæ hærent, vna Nouogardia, Plescouiaq; ip-
sa, ac Porcouia, Stariciaq; Alexandri Slobod-
da, pars Iaroslauia, quæq; in Albo lacu est si-
ta, & quæ sunt eiusmodi reliquæ. Aliæ agge-
ribus vimine contextis, & ad duritiem pres-
sis: quale Smolencium est, ipsiusq; Moscuæ
moenium ambitus, post Tartaricum incendi-

um excitatus. Reliquæ trabibus in quadrum cōnexis, media humo, vel arena, impressionem, diuerberationemq̃ sustinent; ignem non ferunt, aduersus quem tamen interdum lutum oblinūt. At in vniuersum, neq̃ prominentia propugnacula, quæ uē sibi respondeant (qualia hoc, siue item superius seculum docuit) nec ratio illa est apud eos architecturæ, quæ apud nos viget. Arces autem Moscuæ duas Principis huius parens Basilii ædificari iussit, Mediolanense architecto, Italis operarijs. Extat eius rei memoria Latinis literis supra arcis portam, sub imagine pia Beatissimæ Virginis. Cæterum moenia ipsa alta, turretsq̃ circumquaque dispositæ, Regium opus ostentant. Idem Nouogardiæ cernitur: sed in ipsa arce, præter sacram ipsam ædem, prope quam Archiepiscopus cum suis commoratur, vix vllæ sunt domus aliæ: cumq̃ pene in orbem esset antiquitus extructa, eam superiore anno Romanus alter Architectus aggere cinxit, ac propinquum monasterium intra nouam munitiōem inclusit; suis locis ex eodem aggere propugnaculis collocatis, quæ hostibus ab assultu arcendis, tormenta maiora sustineant. Ad Pleseouiā verò ipsam pri-

mò moenia ex lapide, quem fluminis alueus sup-
peditat, turreſq; mox alter murus ductus per
mediam ciuitatem, quæ formam oblongi tri-
anguli penè habet: triaſq; apud eum murum ſuc-
cedentia Caſtella, extraordinariam munitio-
nis rationem oſtendūt. Et ea res obſeſſis firmi-
tatem (quo tempore in Regijs caſtris hæc ob-
ſeruabamus) obſidentibus autem curas & ſo-
licitudines afferebat. Nam vt pinnas quidam
tantum decuſſerant, neq; ex fundamentis ex-
tantem in ſolo murum malleis, aut ligonibus ſa-
tis exemarant, vt concidere poſſet: ita ijs,
cum alta moenia ſtrenuè conſcendiſſent, reſta-
bat deſcenſus, ex quo iſtibus depellebantur à
Moſcis; ac ſi deſilire tentaſſent, moenibus Ci-
uitatis ab exercitu reliquo ſecernebantur, vt
omnino interiiſſent. Sed & irruptio quan-
tumuis primò ſucceſſiſſet, iam intra domos il-
las ligneas, quarum Ciuitas referta eſt, ita cõ-
cludebantur, vt igne ſuppoſito comburendi fu-
iſſent, ſi deſcendiſſent; Moſci verò in murata
Caſtella ſeſe tuto recepiſſent. Acceſſit Præ-
fecti Ciuitatis cura, qui intra muratas turreſ,
alias quoq; ligneas circumquaſq; excitârat, fe-
rendis maioribus tormentis idoneas, ex quibus

aſſidua

assidua fiebat explosio. Quo ipso modo Polonica magnam turrim ex ipsis trabibus Mosci construxerant, ex qua circumquaq; ad castra, alioque collimantes, vix liberam alicui facultatem appropinquandi praebebant. Interea tamen globis Regionum saepe plus perforata est, quam ut quicquam inclinationis ostenderit: licet denique arx Stephani Regis Virtute, regionumque conatu, & fortitudine expugnata sit. Porcuvia vero praeter turrim eam, sub qua praesidij unica porta est, scalis unde quaque conscendi potest, nullo altero propugnaculo hostes, si qui acceperint, ledente, nisi ex moenibus comminus pugnetur, vel eminus iacula, globiue intorqueantur. Par penè aliarum arcium est ratio. Sed Smolencij aggeres, quos ab una parte alluit Boristenes fluuius, triplex eiusdem rationis munitio, editioreque in loco supra montem arx, una cum templo, facefferent negotium oppugnantibus. Et vero agger ipse circumquaque minimis spacijs, foraminibus est repletus, ut minoribus tormentis arceri possint, si qui tentauerint irruptionem. Is ergo modus est munitio. At praesidiarij, quanto minus iusto in praelio, campoque Polonis obsistunt, tan-

to magis arces, ciuitatesq; defendunt: & feminae ipsae munia militum sic saepe induunt, ut vel aquae aduersus iniectum ignem afferendae, vel congestis è muro lapidum molibus prouoluendis, aut sudibus, qui de manibus ad eam rem dependent, impellendis, magno suis vsui sint, hostibus pernicipiei. Porro si quis è praesidiarijs, hostili impetu, aut displosione in aërem frustulatim euolat, alter succedere, cui alius identidem; ac deniq; nemo parcere operae, vitaeq;. Ad frigus durati, saepe aduersus illud, imbresq;, ac niues, & ventos alio suffugio non vtuntur, quam aliquo ramorum nexu, vel penula defixis palis imposita. Inediae quoq; patientissimi, aqua, farinae auenae commixta, acetum penè sapiente, pro potu, pane pro cibo contenti sunt. Et retulit mihi Poloniae, Rex in arcibus Liuonicis fuisse repertos, qui ita se aliquamdiu aluissent, ut cum iam penè omnes occumberent, reliqui superstites, animam licet agentes, haerent adhuc anxij, num sese obsidentibus dederent; ne videlicet fidam suo Principi operam usq; ad mortem negarent. Haec illa res est, qua vna tantum possunt, quoniã simul in idem incumbunt, ut fortiores interim pluri-

bis eua-

bus euadant, aut certè aliquando hostes patientia, diligentiaq̃ fatigent. Sed hæc alibi alij.

Vires aliæ Mosci.

*C*um in vnum ipsum Principem omnia congerantur, ciuitates, oppida, pagi, domus, agri, prædia, syluæ, lacus, flumina, honor ac dignitas, nihil in tam vasto terrarum tractu non maximum videri potest earum virium, & opum, quibus polleat: quæ & maiores æstimari poterant tum, cum quies ab armis commercia reddebat liberiora, Liuaniaq̃ florebat, & ipsa Balthici maris nauigatio erat frequentior. At verò istis sublatiis, vel imminutis, eadem quoq̃ imminui necesse fuit, quamais nec species Maiestatis diminuta sit, & thesauros habere Princeps ingentes existimetur: ad quos quicquid facti, insectiue auri in Moscouiam importatur, id omne, quantum potest, colligit, nec penè vnquam effferri permittit. Argentum etiam vix vnquam inde exportatur, nisi

cum captiui redimuntur, aut miles externus scribitur; quod tamen raro fit. Pellium autem, & coriorum permutatione Mosci pro pecunia saepe vtuntur; cibumq; ipsum, si quo proficiscuntur, secum plerumq; deferunt. Sed & Taleros (Germanicam pecuniam) in Dengas, et Moscouiticas, quibus nominibus monetam suam vocant, immutat; minus iam illas, quam antea, pro argento, cum licentiùs, pristina reiecta cura, eius signandi aurificibus quibuscunq; potestas sit. Si qua verò aurea dona, vel argentea aliunde Legati redeuntes afferunt, ea omnia ipsi vel data argenteae pecuniae summa aliqua, vel ne data quidem, in Thesauros suos infert. Et dubitandum non est, cum eius parens ex Liuonicis ciuitatibus, atq; aedibus sacris, quicquid potuit opum, auri, vasorum aureorum, & argenteorum, Calicum, & aliarum eiusmodi rerum, corraferit, onustissimisq; curribus asportarit, ingentem vim earum rerum aceruasae, quam post Tartaricam illam excursionem, ac Moscuae ipsius exustionem, tribus in arcibus partitus est, Moscuae, Iaroslauiae, & in Albo lacu. Iam Ciuitatum, aut Prouinciarum Reguli nulli sunt, quos Duces apud nos vocare

mos est : eo tamen nomine , ad existimationem sibi, seu potius Principi conciliandam, siue ad Præfecturas vtuntur; verum res ipsa deest. E Tartaris quidam , qui fidem Principi huic in expugnandis Casanensibus, ad Rutenum ritum, & Schisma accedens, præstitit, cum etiam partem quandam suæ ditionis reliquisset, Columnam oppidum , & alia nonnulla accepit: sed penè merum imperium manet apud Moscum, præter aliquos redditus ei attributos, ac demendos, vbi libuerit. Pagos & agros, si cui addicit , ij ad posteros non perueniunt , nî confirmentur à Principe : cui tamen rustici ex fructibus inde tributum & operas pendunt, vtî & Domino faciunt: reliquum, quantulumcunq; est , victui suo reseruant , aut eximunt. Ea re fit , vt nemo verè dicere possit sibi quicquam esse proprij: & (velit, nolit) quisq; ab nutu Principis pendeat. Si cui plura sunt, tanto magis se deuinctum agnoscit: opulentior autem factus, tanto sibi metuit magis; quippe ad Principem sæpe omnia recidunt. Inde quoq; existit siue commodum , siue cautio , nullus vt audeat hiscere; transferendis autem familijs, vel hominibus ad varia præsidia potius rele-

gandis, quàm mittendis, præcidantur coniurationū viæ. Licet si quid eiusmodi præsenferit, nex in tales homines, filios, filias, rusticos quantūvis innoxios, haud semel patrata sit. Et retulit mihi ex eius aulicis vir nobilis, cū Vil las quasdā obtinuisset, ne domos quidē ligneas tegere, aut reficere per aliquot iā annos sibi licuisset: rustici enim, ad quos id pertinebat, oneribus à Principe pressi, nec respirādi facultatē habuerant. Sunt verò quadraginta Germanæ familiæ earū, quæ ex Liuania abductæ fuerāt, quæ Moscua ad opificia iussu Principis olim substitere; reliquæ permultæ Casanum, et aliò amandatæ sunt. Ex his igitur pecunia quotannis exigitur. Qui sanè, vexatione dante intellectum, honorificentissimè Pontificem Maximum iam appellabant, nihil q̃ mihi non obsequij summi exhibebant: recordati, quid Apostolicæ sedi Liuania olim tribuerit; & quanta pace fruita, quibusue nominibus, tanquam Christianæ Reipub. propugnaculum, ipsamet Pro uincia vocata sit, cū Catholicos & legitimos suos agnosceret Principes, ac præcipue cū à Pontifice Maximo penderet. Qua paterna potestate excussa, mox ab ordinis Teutonici equitibus,

equitibus, cum hi aduersus Ecclesiasticum ordinem insolescerent, tantum non discerpti, deinde aliunde frustra petito auxilio, tandem sub hæreticorum iugum adaçti, iam miserrime in Moscouia viuebant; si ea vita vocanda sit, quæ hæretica est. Ad ipsas Sylvas, lacus, & fluuios quod attinet, quæcunq; inde preciosiores pelles, & pisces, quorum copia permagna est, percipiuntur, earum omnium rerum Princeps potissimam habet partem. Pelles ad dona, & venditionem; pisces siccati ad præsidia, cibumq; asseruantur. Quæcunq; ad Principem spectantia ex his distrahuntur, alijs præferuntur; nec quisquam sua potest diuendere, anteq; ea, quæ sunt Principis vendita sint. Scribæ, siue Amanuenses (corrupta è græca voce Diacos, quasi diaconos, & ministros vocant) designati, non tantum in palatio Principis summa diligentia rationes, & acceptum scribunt: verum etiam per singulas Prouincias accuratè omnia exigunt, & ad Quæstorem imperij referunt. Vectigalia non sunt maxima. Nam Legatis mercatores, quoscunq; volunt, secum licet adducere, qui eo nomine, nec aliquid pendunt, & aluntur à Princi-

pe. *Astracani olim frequentius conueniebant ex Maris Caspij ora, Persideq̃: at Tartaris magna ex parte eiectis, belloq̃ isto Persico diuturniore, infrequens factum est emporium illud. Auri & argenti fodinas esse non audiui, ferri sunt; quod quidem homines non adeo industrij agrè ad usum aptant. Honor autem Principi tantus ab omnibus defertur, quantus vix cogitatione intelligi potest. Ab ipso, si non credunt, certè ita crebrò fatentur, se vitam, salutem, omniaq̃ habere, vt et gratiæ Dei, & clementiæ Magni Czary, seu Regis, vel Imperatoris (sic enim Principem vocant) cuncta tribuere putentur: & verberati, ac prope modum morientes, id loco beneficij sese interdum dicant accipere. Gens ad seruitutem nata potius videretur esse, quam facta, nisi pleriq̃ captiuitatem illam agnoscerent, filiosq̃, & quicquid aliud habent, illico necatum, perditumue iri scirent, si aliò emigrarent. A pueris quidem eidem viuendi modo assueti, quasi naturam induerunt, vt ea omnia sui Principis maximè extollant, seseq̃ viuere, & rectè valere, si viuatur, & rectè valeat Princeps, asserant; deq̃ alijs quantacunq̃ vident, hæc non*

magni æstiment: licet qui rectius sapiunt, si absit, quem timeant delaturum, & externas regiones obierint, haud difficillimè aliorum potentiam, & vires dignoscant. Ac cum reliqui ex ora Pomeraniæ, Hollandiæ, & Angliæ, per mare Balthicum in Moscouiam, ad ceras, coria, pelles vendendas, transmittere solent, tū superiore Septentrionali Oceano (quem alij glaciale, illi mare siue Asperum, siue Aspidum vocant) singulis annis ad Diui Nicolai portū, aliquot Hollandicæ, atq; Anglicæ naues cupro, mercibusq; alijs onustæ appellunt, in ipsam penè diem Diuo Petro sacram. Inde centum penè Germanica milliaria. Volochedam, quod est non incelebre Moscouiæ emporium, merces aduehuntur.

Confiliarij Mosci.

Vodecim Principi Senatores ad sunt, qui de causis iudicant, & quæ maioris momenti sunt, ad eum referunt. Ad eos autem, & alia, &

libelli supplices (quandoquidem Principi non porriguntur) deferuntur. Loco ac magistratu, pro eius arbitrio, mouentur. Eorum, cum essem in Moscouia, nomina hæc erant; Ioannes Theodori filius (vocant ipsi Theodorowicz) duoq; eius filij, Theodorus & Simeon; Dein de Michitta Romani, cuius soror Anastasia Principi quondam nupserat (de qua altero meo Commentario ad V. B. scripsi) Andreas Solcanouius Cancellarius, Basilus eius frater, Bogdan (id est Deus dedit, vel à Deo datus) Iacowlewicz, Bilscius (qui gratiosissimus tredecim integros annos apud Principem fuerat, atq; in eius cubiculo dormiebat) Nieueia Bogdan frater; Basilus Iuanowicz Zugin, quem parens natione Moscus, cum in Lituaniam aufugisset, genuerat. Sed ille grandior factus, in Moscouiam postea transfugit. Hic penè omnium vnus Latine nonnihil nouerat, sicut Polonicè Andreas Solcanouius, Ignatius Tatischeu, Abain Voiecow, Michaël Andreiewicz Begin. Quæstori autem ærarij, siue Thesaurario, qui non censetur inter Senatores, nomen erat Petrus Iuanowicz Glouin. Porro Cancellario erat curæ dispositio nobilium in ar-

cibus,

cibus, quibus agri, vel prædia, quæ attribuuntur à Principe, victum suppeditant: ac proinde vix vllum datur stipendium, aut post multos annos ab eo munere vacatio. Reliqua Præfecti arcium, & ciuitatum sic administrant, vt sciant, cuius Senatorum epistolas ad Principem mittant: quibus eius nomine respondetur, licet nunquam ipse Chirographo siue ad eos, siue ad Principes alios, suis literis subscribat.

Mosci magni Ducis Moscouiæ Filij.

Ioannes Basilij magnus Moscouiæ Dux, ex Anastasia, quam primò duxerat uxorem, duos filios suscepit, Ioannem & Theodorum.

Hi prima profectioe nostra superstites erant: Secunda, primogenitus Ioannes decesserat, annos natus viginti, ad regendum iam aptus, & qui à Moscis diligebatur. Alios quoque alij

è mulie-

Antonij Posseuini Liber.

è mulieribus eum filios genuisse, sed postea mortuos ferunt. At de Ioannis morte (quod ea res memoratu digna sit, nec mediocre habuerit momentum ad Principem flectendum, ut multa, quæ cum eo agebamus, mitius, quam fortasse fecisset, audiret) operæ precium fuerit nosse. Interfectum igitur fuisse Ioannem filiū à Magno Moscouiæ Duce in arce ea, quæ Sloboda Alexandri dicitur, certiore inditio proditum est. Eius mortis fuisse causam, qui veritatem scrutati sunt (nam & tunc erat apud eum alter ex interpretibus meis, quem ad ipsum ablegaueram) hanc veriore retulere. Honestæ quæq; nec pauperes mulieres tribus vestibus indui solent, pro ratione temporum, aut grauib; aut leuib; si vna tantum induantur. Tertia igitur Ioannis filij vxor simplici veste induta, quoniam vterum gerebat, neq; ad se quemquam aditurum putabat, fortè super scamno decumbens, inuisitur à Magno Duce Moscouiæ, cui statim assurgens, nihil tamen animi illius emolliuit, sed accepta alapa, deinde baculo, quem ille gestabat, ita percussa est, ut insequenti nocte pueri abortum faceret. Accurrit interim ad Patrem Ioannes filius, eūq; dum

+
hanc bene
cui dicant

dum reprimit, ne vxorem verberet, in se iram
& verbera Patris conuertit. Itaq; eodem baculo in capite prope tempora grauissimè vulneratus est. Et filius antea aduersus Patrem incensus, multa illi exprobrauerat in hæc verba: Tu mihi primam vxorem nullam ob causam in monasterium intrusisti; de secunda id ipsum fecisti; ecce iam tertiam percutis, vt filius, quem in vtero gerit, pereat. Vulnerato itaq; filio, tardiùs indolens Pater, medicisq; Andrea Solcanouio, & Michitta Romani Moscuæ confestim accitis, nequicquam remedia curata sunt. Post quinq; dies mortuus, vniuerso omnium mærore elatus est Moscuam, sequente funus patre, atq; (vbi ciuitati appropinquauit) etiam pedibus iter faciente: digitorum interim apicibus loculum portatibus proceribus, pullatis omnibus. Quas vestes, ad squalorem compositi, adhuc iðdem in nostro reditu retinebant, promissam comam (id quod signum mæroris est) defluere sinentes, neq; pileolum nobilitatis insigne ferentes. Qua in re miram Dei prouidentia, & iustitiæ charitatem agnouimus, quòd cum priore ad eum Principem aduentu nobis illuderent, quòd nigris ve-

stibus

stibus induti, & tanquam pannosi incederemus, (is enim color ijs est, aut insolens, aut lugubris) tum ipsi ob demortui Ioannis luctū, eodem vtī cogerentur, nihil q̄ iam hac de re mutire auderent. Coeterum cū Princeps aduocato Senatu, suis peccatis factum esse dixisset, vt Ioannes moreretur; cumq̄ alia quædam essent, ex quibus dubitare videbatur, si ad Theodorum minorem natu filium peruenisset imperium, id minū esset stabile; consiliarios est hortatus, vt cogitarent, quinam ex Regni nobilioribus in Principis locum esset sufficiendus. Cui illi, nullum se alium velle, quā qui supererat, Theodorum, quod eum sibi sat esse dicerent, qui Principis esset filius. Porro, & molestiam illam hortati sunt, vt ex animo abstergeret; & qui sese monachi vitam suscepturum insinuasset, is vt id consilij saltem ad tempus Moscouiæ, rebus rectius constitutis, seruaret. Et boiarij autem id ab eo dici de sufficiendo altero, opinati sunt, vt pertentatis animis, si quem in alterum spectasse animaduertisset, & ille, & qui ei animo adhærent, de medio tollerentur. Ac tamen cū Princeps ex mærore (siue diris actus) singulis noctibus

de lecto surgeret, atq; ad cubiculi muros manibus reptans, magnis suspirijs editis, vix à Cubicularijs in lectisternio humi deponeretur (sic enim postea, recepto spiritu, mentis iterum compos quiescebat) propterea non destitit quidam varia agitare animo consilia, quinam deniq; si quid de Theodoro eueniret, sufficeretur. Nam neq; alius ex ipsius stirpe erat, & ante 30. annos Magister Stabuli vacabat, ad quem (tanquam Comestabilem) ea potestas deferenda fuisset. At Princeps post Ioannis interitum, in lachrymas solutus, atq; in squalorem omnem compositus, ne legatis quidem ijs, qui mecum ad V. Beatitudinem veniebant, alias, quàm nigras vestes (licet ex holoserico) tradi iussit. Per vniuersum eius imperium (sed præsertim in aula) eadem facies, cultusq; lugubris, sepositum diadema, & si quis alius coruscabat ornatus, quanquam vix aulæis utatur. Pro salute animæ filij ad omnia monasteria multam pecuniam misit. Idem cum Acomato, Turcico siue Legato, siue Procuratore, qui triennium in Moscouia hæserat, quòd Regio Poloniæ exercitu discurrente, itinera ad reditum haud tuta erant, duos Moscos ad Patriarchas,

triarchas, monasteriaq; Orientis misit, denis
 Rublonum millibus (Rublo, paulo plus duo-
 bus Coronatis censetur) ad eleemosinam, filijq;
 demortui refrigerium procurandum datis. Nā
 & singulo triennio in Orientem ad eosdem pe-
 cuniam mittit, quod ab ijs auitam, quam ut-
 cunq; habent, fidei Græcæ noticiam Ruteni
 hauserint, licet in multis iam differant.

Ratio Legatos in Moscouia
 excipiendi, & cum ijs
 agendi.

HT vera sunt, & antiquum
 obtinent, quæ scripsit Her-
 bestanus de ratione, qua Mo-
 scus externorum Principum
 Legatos excipit. Nobis ta-
 men præter illa, in arcem Smolecensem, &
 Nouogardiensem patuit aditus, summo honore,
 tormentorumq; explosione ingentium: quod non
 ita semper cum alijs, qui ad suum Principem
 mitterentur, solitum fuisse fieri dicebant. Ius.

sum est

sum est item primum Episcopo Smolecensi, deinde Archiepiscopo Nouogardiensi, ut quamdiu Smolencij, & Nouogardiæ haberemus, lautia nobis præberent instructissima, pro more gentis. Iq̃ ipsi (mandante Principe, ut plurimis facibus, & reliquo apparatu exornatis templis sacrum facerent) rogârunt, ut interesse vellemus. Quin & idem Princeps, quin hominum millibus in platea patenti convenientibus, ut splendidiorē maiestate rem illustraret, Moscua, suo è palatio cum Senatoribus, & Proceribus, (præeuntibus sacerdotibus, prælataq̃ B. Virginis imagine) descendit, ut nos in templum adduceret; in quo locum parari honorificum iussit, vnde sacrum, ceremoniasq̃ illas conspiceremus. At neq̃ Episcoporum (si Episcopi dicendi sunt) sacris interesse, neq̃ in templum cum Mosco vlla ratione ingredi voluimus: licet, quoniam id liberè coram eo Principe, ac tanta multitudine recusabamus, nemo non existimaret actum esse de nobis; plures autem de tanta illa opinione, quam de sua religione conceperant, hæsitare inciperent.

Rationes, quas ei tum publicè attulimus, causasq̃ altero scripto exposuimus, quarum po-

tissima fuit, ne missus à V. B. viderer illa approbare, et Episcopos, ab sede Apostolica non confirmatos, honore ac reuerentia prosequi, quorum manus & Princeps, ac quilibet alius, capite versus humum demisso, solent deosculari. Et verò præter Metropolitam, sex alios euocauerat Episcopos, tum ad eam rem, tum ut mecum de religione agerent. Qui tamen, ubi scripta nostra acceperunt, quæ Princeps de discrimine inter Catholicam fidem, & Rutenica dogmata de me publicè quæsiuerat, obmutuerunt, vnusq; ex ijs Archiepiscopus Rostouiensis, ubi omnia probasset, in exilium actus, & dignitate motus, vitam amisisse putatur, felicior alijs, qui superfuere. Cæterùm tribus instructissimis conuiujs, quibus me vna cum omnibus nostris, priore ac posteriore legatione Princeps excepit, nihil ad Regium splendorem defuit: cum præter cibos & sumptus, quos à Pristauis (ij sunt nobiles, qui adiunguntur Legatis, atq; eo nomine quasi adiuncti vocantur) suppeditari edixerat, de sua ipsa mensa quotidie cibos ad nos mitteret. Euocato ad negocia & cum eo, & cum Senatoribus tractanda, pridie eius diei ternos, ac insequenti

mane totidem alios præmittebat, nunciantes nos paulò post serenos oculos magni Imperatoris visuros; itaq; præsto essemus. Post horam, ecce Pristau nos monebant, adesse Proceres, & aliquos Principis Consiliarios, qui penè propè hospitium, cum centum circiter equitibus obuiam veniebant, ut nos adducerent. Ex ijs tres primi ex equis porrecta manu, me nomine Principis consalutabant, in viamq; nos dabamus, Prætorianis pyxidarijs mille circiter & quingentis utrinq; per spaciū ferme passuum mille stantibus, atq; dispositis. Vbi in arcis interiora, hominibus referta, qui vestibus & machæris pretiosis erant ornati, venissem, ut ex equo descenderem admonitus, & ab alijs Senatoribus ad imos scalarū gradus exceptus, atq; in cōspectū Principis sum adductus. Is sedere primū iussu, vel agebat mecum ipse, vel ut in conclaue me conferrem, ubi cum Senatoribus agerem, indicabat. Sic plures interdum horas commorabamur, deq; omnibus diligentissimè, ac sæpè ad summam lassitudinem, ij suis, ego nostris interpretibus adhibitis, tractabamus. Si quid noui proponebam (id quod è re nata crebrò fiebat) ijdem illicò omnes

ad Principem ibant, exquisituri responsum: quod quidem accuratè afferebant, nihil de suo promere ausi. Nec verbis facile assequar, quàm aptè, ac in primis repetitis ad verbum, quæcunq; proposueram, mihi identidem, eodem semper cum honore, equitibusq; , ac Senatoribus obuiam venientibus accersito, cùm me in conspectum Principis dedissem, Senatores eius mentem ex scripto, partita inter sese longarum schedarum recitatione, perlegerent, ac deniq; traderent. Itaq; duorum mensium, quibus continenter erat cum eo Principe agendum, & quinq; aliorum spacio, quibus ultro citroq; commens, & cum Rege Polonia, Regijsq; , ac Moscici Principis Legatis (qui omnes erant septem) agens, nihil vidi ea in re vigilantius, quàm, dum quicquid antiquitus ex Lituanicis, Polonicis, Liuonicis, & Moscicis rebus collegerant, quibus sua tuerentur, fidenter ex Archiujs ederent: ex quibus postea non minimam lucem hausi ad statum illarum omnium rerum pernosendum, atq; tractandum. Quæ quoniam ex literis & actis, quæ ad V. Beatitudinem missi, liquidiùs intelligi poterunt, idcirco hæc fuerint hîc satis. Iam quòd equites, & Equos,

ac com-

ac commeatum, præmissa fide publica per tabellarios, usque ad imperij sui fines, ubi tentoria fixeramus, nobis celerrimè miserit, cum primùm ad eum perlatum esset, eò nos peruenisse; quòd sexaginta è suis, qui in hospitijis nobis ad omnia præsto essent, attribuerit, quibus stipati, exire domo, aut aliquem emittere absque magna necessitate, prohibebamur; quòd equos præmiserit ornatos, quos & dono Legatis tradere solet, & ut conscenderemus oportebat; quòd turmas item, modò Tartarorum, modò Moscorum, comitatui nostro addiderit, quibus vel ad Regis castra proficisci, quæ sexcentis ab eo passuum millibus aberant, vel ex eius ditione exire tutiùs liceret: vera quoque sunt; & quoniam ea alibi attigimus, fusiùs hìc quoque recensenda non censui. Id incommodè non semel accidit, quòd medicis ad nos morbo tentatos non permittebatur ob suspitionem venire. Reliqueram autem (ut suprà dixi) duos apud Moscum, qui dum ipse redirem ad Regem, res noscerent; ac si quid pietatis insinuare possent in eam gentem, id facere conarentur. Promiseratque mihi Princeps coram centum nobilibus, nostros à se eo loco habitum

iri, quo me, si remansissem, habuisset. Sed neque exeundi vnquam data ijs facultas est, nisi semel, aut iterum: & Moscuam Staricia missi, satis angusto cubiculo detenti fuerunt; in eodem enim coacti erant, habere altare ad celebrandum, mensam ad scribendum, & legendum, ac locum ad somnum capiendum. Aderant portæ perpetui custodes, boiarij tres, totidem rustici, quorum nomina erant, Sunebul, Chufara, Rudear, Chufara, Miroslau, & Ruroiedau. Quatuor ibi menses cum dimidio demorati, ac de promisso Principis haud præstito conquesti, responsum ab homine cordato acceperunt: Principem aliud externis polliceri, aliud Pristauis iniungere; quippe qui ore aliud loquatur, aliud corde cogitet, pluresque esse, quibus fidem veniendi, redeundi que publicam dedisset, qui si reuertendi veniam peterent, dictum ac factum morte multaretur. Quod si qui iureiurando confirment, sese ad mortem usque in Moscouia commoratueros, nec his tamen alios conueniendi, aut occurrentes alloquendi ullam potestatem dari et capite plecti, si quis id faciat, quiue in suspicionem minimam ea de re venerit, Rutenus is fuerit, aut alius. Plæ-

riq; optârunt ad nostros accedere, sed easdem ob causas ausi non sunt. Inter quos Medicus quidam erat, qui cùm summoperè expeteret Sacramento confessionis expiari, & sanctissima Eucharistia refici, veniamq; adeundi postularet, non solùm id consequi non potuit, verùm etiam in hæc verba minas reportauit: Cur qui externus sis, eius gentis homines audes inuisere? Itaq; nî velis interfici, caue sis, ne amplius ista proponas. Erant autem è Moscâ, qui captiuitatem illam ingemiscerent, dicerentq;, quamdiu Princeps aliam rationem viuendi haud inierit, sperandum non esse, vt aliquid pietatis, & veritatis promoueatur. Nostri cùm ego è Regijs castris, aut aliunde literas mitterem, signo carentes, & fasciculo Principis, ne quid suspicaretur, iunctas, licet nihil continerent, nisi quod ad nostrum institutum spectaret: eas tamen aut reddi volebat, aut aliquas è Latino Rutenas fieri iubebat, ne (opinor) lateret aliquid; suspitione, videlicet, nimis perspicaci, & trepidante, vbi non erat timor. Ad extremum Moscuâ versûs Liunioniam discessuris, post publicum conuiuium, data mihi, & omnibus nostris manu, assurgens iussit,

ut V. Sanctitatem, Regemq; Poloniae salutarerem. Domum autem reducto, & literas, ac dona misit, quæ deniq; partim Germanicis studiis Olomucij, & Pragæ, atq; alibi addicta sunt, partim ipsis interdum Moscic deducendis vsui fuere. Ea cum secundo recusauissem, atq; essem à Senatoribus admonitus, non debere me antiquum Imperij illius morem inuvertere, aut Principis clementiam lædere, cum ipse & V. Beatitudinis munera non reiecisset, & à suis quos isthuc miserat, atq; missurus erat, alia sinebat capi (secutus consilium isthuc antea mihi datum) gratijs actis, & distributa à me pluribus aulicis pecunia, accepi: sed ut ea occasione aliquid altius, & verius de instituti nostri ratione cognosceret, hæc, quæ sequuntur, per Senatores illi significauit.

Patere, Clementissime Magne Domine, per IESV Christi sanguinẽ, ut tertio deniq; te obsecrem, ut quæ mihi dona pro tua magnanimitate parari iussisti, ea sine animi tui offensione non accipiam. Scit enim Deus, me ea ob contemptum aliquem, aut quòd inde non agnoscam excelsam Serenitatis tuæ liberalitatem, non aspernari. Sed meæ ad huius vitæ spiritualis

statum

statum vocationi, votoq; paupertatis, quod sæpe Deo miserante emisit, da per viscera misericordiae Christi hoc, quod summi beneficii loco ducam. Recordare, te mihi (alios licet ob homines, & in quos tamen ista, quæ meæ vocationis sunt, non cadebant) paucos ante dies dixisse, Optimam esse rem, Christi Domini humilitatem, & paupertatem imitari. Itaq; sine, ut illam re ipsa sequar. Pax facta est, Deo miserante, sine istis aut vestibus, aut pellibus: sine iisdem reliqua, quæ cupis, Deo aspirante, conficiuntur; nec verò à me ullum fidelis diligentiae officium desiderabis. Viaticum, quod Paulo socio meo ad Pontificem Max. dedisti, quæque dona eius Sanctitati misisti, fuerint satis. Quæ certè nec permisisssem accipi, nisi, cum tanto itineri, & moræ nostrorum omnium in Castris, & in his regionibus, necessaria fuissent, tum offendere animum tuum, ac proinde meliora impedire metuissemus. Pellibus autem istis pretiosis non utimur nos: tradituri potius (si tanto nos munere dignaretur Deus) ipsas nostras pelles & Vitam, pro fidei Catholicae propagatione. Propterea nec mercatores ullos (licet id sedulo effagitantes) me

cum venire passus sum, nequid ab eo genere hominum scandali, ad id, quod mittebar, aut rixæ cum tuis oriretur. Porro habeo satis, Divina gratia, quo redire possim ad Pontificem Maximum. Quod si pretiosum mihi donum largiri volueris, serua erga me istam, quam mihi exhibuisti, clementiam tuam; ac cum te ouem Christi gregis profitearis, cogita, eius item visibilis Pastoris, id est, Summi Pontificis ductum tibi esse sequendum, cui Christus Dominus gregem suum tradidit pascendum. Ceterum scito, aliqua hominum millia esse nostri ordinis, quos hoc seculo, cum nouus terrarum orbis apparuit, variæque hæreses Europam diuexare cœperunt, in vnum tanquam exercitum, abiectis sarcinis, & omni cura priuarum rerum expeditos, Deus euocauit. Dexteras inter nos dedimus omnes sub IESU nomine, ut eius nomen, Ecclesiæque spirituales thesauros in Indias inter gentes, inter hæreticos, eosque, qui non integrè cum ipsamet Ecclesia coniuncti sunt, inferamus. Itaque & reliquimus omnia Dignitatesque nullas accipiunt, aut accipere nostri, nisi si quæ sine retributibus ullis, cum manifesto autem vitæ discrimine coniunctæ fuerint.

Ad Patriarchatus enim, et Episcopatus quosdam Indiæ, atq; Aethiopiæ, ante 30. circiter annos, aliqui è nostris sic promoti sunt, vt remotissimis in regionibus illis diuturnos labores, vitamq; pro Christi gloria, nullis omnino terrenis bonis, impenderint. Quamobrem & ab sancta sede Apostolica quoquò versum mittimur, atq; vt remitti ad te (si fuerit opus) possimus, permitte, vt cum ista necessaria non sint, ne capiamus. His itaq; rationibus, etsi haud permotus est, vt sua apud se dona retineret, lucem tamen aliquam veritatis hausit, iacta q; sunt ad tantum ædificium, quod in Moscouia fore suo tempore non desperamus, hæc fundamenta. Is verò regio planè animo, itineris duces, & omnia abundè nobis suppeditari iussit; sicq; ab eo digressi, in Liuoniam per Russiam iter instituimus, ad Stephanum Poloniæ Regem.

Qui à Mosco ad externos Principes mittūtur, quòd nec eiusdem generis sint omnes, & quonam modo mittantur: quidq̃ Legatis, cum Antonio Posseuino ad Pontificem Max. venientibus à Mosco, in toto itinere acciderit. ۞

Abellarijs, Internuncijs, ac Legatis, qui vocantur Magni, utitur Moscus ad tractanda cum externis Principibus negocia, seu belli sint, aut pacis, siue ad cōmercia pertineant. Tabelarii dicuntur Goniec, qui tantūm literas afferunt: Internuncij, Postance, qui & minores Legati, præter literas, aliquid in mandatis habent; aliquot item itineris comites solent adducere. Magni verò Legati (nam fere tres mit-
tuntur,

tuntur, adhibito Secretario) *Velikij Posly* vocantur, ultraq; *Poloniæ Regnum* rariùs hi allegantur, tum quòd magnum comitatum ijs adhibet, quibus (vti tamen fit in *Polonia*, & *Moscouia*) lautia non præbentur; tum quòd longum iter extra *Poloniæ Regnum* emensuris, non exigua pecuniæ vis esset necessaria, quam Princeps ad id aut nullam, aut perexiguam tradit. *Poloniæ* igitur Rex, & *Moscus*, quoniam hoc inter sese officij præstant, centum ac ducentos cum Legatis suis mittere solent, ad quos mercatores sese aggregant; cum & ipsi *Mosci Legati* merces secum deuehant, quas pro eo munere, quo funguntur, non satis decenter diuendunt. Quòd si quid dono dant, id ad maiorem compensationem, ac remunerationem fit: quæ si non datur, petitur ab ijs, atq; adeò extorquetur. Cùm ergo in *Chiuero-uam Horcam* (is est pagus ad ianum *Zapolscie*) Legati *Mosci* vna cum alijs trecentis venissent, officinas aperuere, atq; inter ipsa negocia compositionis, de qua agebamus, per suos venditioni, ac permutationi cum *Polonis* diligenter vacabant. *Nouogardia* verò, quæ inde plùs minùs ducentis passuum millibus distabat,

bat, commeatum, resq; ipsas coctas (frigore cibos conseruante) subinde accipiebant, vt nihil omnino sumptus facerent. Quæ res mihi, ac reliquis nostris non incommodabat, quibus Legatorum quisq;, qui erant à Mosco quatuor, cibum (partitis inter sese diebus) Principe suo id mandante, mittebant.

Eramus autem summa hyeme in altissimis niuibus, in quibus fixa tentoria, & perpetuus ignis horridum frigus, vtcunq; pellebat; ligneis quibusdam casulis, fuligine et fumo repletis, nostrorum partem tegentibus. Cæterùm agros circumquaq; depopulati fuerant Regij: quamobrem vix aliquid præter panem emendum reperiebatur: & putris aqua, vel nix ad ignem soluta agrè equis potum, aut cibis coquendis humorem suppeditabat. Cùm tamen Principis illius Legati, si quando ad externos alios Principes veniunt, nisi gratis equos, hospitia, cibos, præcussores, dona reperiant, illico Magni sui Domini (sic enim eum plerunq; vocant) ad cælum vsq; clementiam, liberalitatem, & vires extollere: alijs verò quantumvis sublimibus mendicitatem exprobrare soleant. Hoc ego cùm in Seuerigeno, priore ad Beatitudi-

nem V. Internuncio essem expertus, cumq̃ ex reliquorum consuetudine plura eiusmodi cognouissem, velletq̃ Moscus alteram Legationem in Urbem instituire; suasi, ne plus quam decem venirent. ~~Trium enim militum~~ passuum iter facturo, cum primò Orsam, inde in Liunioniam, & Poloniam, ac deinceps per Germaniam in Italiam mihi esset proficiscendum, videbam duriores fore prouincias, si centum, ducenti nē fuissent, quibus aliunde cibis esset procurandus: eo periculo, vt nisi gratis omnia subministrarentur, periisset, quicquid officij, studij, laborum, sumptuum, erga ipsum Moscum Sancta Apostolica sedes contulisset. Duo autem Principes erant Legationis, cum quibus de maximis rebus, ac de Christianorum Principum amicitia, vna mecum erat agendum. Huic verò Legationi cum interpres à Principe assignaretur, qui Catholica fide repudiata, Rutenicum Schisma susceperat (licet is hoc ad sui securitatem, & lucrum faceret) eum enixè reiecimus; atq̃ alterum, & quidem Catholicum, ac nobilem Polonum petiui-
mus, quem & obtinuimus. Magni enim referebat, si quis eiusmodi ex ea legatione ad Prin-

cipem

+
Ter enim
mille

cipem rediisset, qui veritatem rerum, ac Catholicorum Principum humanitatem posset Mosco referre, si quid earum reliqui calumnijs infuscare tentassent. Et à Seuerigeno, siue potiùs ab eius socio (qui Catholicus olim, postea Lutheranus, deniq; Ruthenorum erroribus imbutus, Italum interpretem, qui venerat à Moscouia, in Carinthia trucidârat) quàm primum ab eis discedens, ad Carolum Archiducem essem profectus, acerbissima acciderant; cum vix pedem ex Italia extulissent, ubi summis honoribus accepti, muneribus quoq; insignibus donati fuerant. At altera ista legatione neq; cædes, nec eiusmodi lites ullæ vnquam intercesserunt, vt ad arma veniretur. Quæ siue vlla dubitatione secutæ fuissent, nisi continenter repressi, ac modò amanter, modò spemunerum, interdum & timore cohibiti sibi temperassent. Permissum est quoq; vt aliquando de suo hospitibus satisfacerent: quod licet ægreferrent, valebat tamen ad beneficium cognoscendum, & ad Italicam, Ecclesiasticæq; ditionis liberalitatem (qua supra id, quod expectare potuissent, excepti fuerant) rectiùs æstimandam. Hac igitur in profectiõne,

Moscorum

Moscorum illorum, quos adducebam, ingenia liquidius innotuere; quos & tanto magis cognouimus, quòd eos postea in ipsum Poloniae Regnum, iubente V. Beatitudine, reducere oportuit. Quo cum primò è Moscouia accessissemus, mirati, quòd equos, & cibos à Rege de more obuiam non offendissent: responsum acceperunt, satis esse, si cùm venirent ad Regem, liberaliter acciperentur; aliorum autem Principum consuetudinem in Legatis excipiendis, non esse in Regnum inuehendam. Rigæ tamen satis benignè, nobis rogantibus, à Rege accepti sunt. In Liuonia verò, quæ ædificia magnis sumptibus ab Archiepiscopo Rigensi, atq; à Magistris Teutonici ordinis fuerant excitata, ea diruta à Moscis comperimus, vel omnino ruinam minantia, sordium plena, & fenestris patentibus, iniuriæ cœli exposita. Quæ cùm spernerent, lignea potiùs tuguriola extruxerant, in quibus, fuligine oppletis, habitare malebant: vt Gothorum cladem, Colossæo, atq; arcubus triumphalibus, Romæq; adeò vniuersæ illatam recordatus, iam non mirarer, quid remaneret in cordibus gentis, quæ splendorem, ac maiestatem aliorum populorum ferre non

posset. Et neq; publica Cæsaris pompa, qui-
tum Augustam Vindelicorum ad Imperij co-
mitia Imperialia ingrediebatur, impelli pote-
rant, vt eam libenter cernerent: nec tanta ciui-
tatum, & nobilium celebritate mouebantur, vt
ex animo illam collaudarent.

Et hæc quidem in Boemia, & Germania: in
qua quicquid expenderant, mandato Cæs. Ma-
iestatis restitutum est, & Vasa argentea plu-
ra dono data. Vbi verò Italiæ appropinqua-
uimus, & in Venetorum ditionem descendi-
mus, ab ijs magnificentissimè per omnes ciui-
tates fuerunt excepti. Veronæ primùm in vi-
tati sunt ad arces inuisendas, propè quas mili-
tum frequentes cohortes fuerant collectæ, à
quibus honorificentius admitterentur. Vicen-
tini nihil omiserunt, quo omnem humanitatem,
& præter alia, quæ summam nobilitatem ani-
morum sapiebant, liberalitatem, (vt ea ciuitas
hoc genere laudis maximè excellit) exhiberent.
Patauij idem effectum est. Inde Venetias ap-
pulimus, vbi omnibus omnium generum officijs
ab ea Serenissima Republica sunt accepti. Hic
verò, cùm homines minùs his rebus assueti, o-
mnia suo Principi deberi crederent, atq; ob la-

xio^{ri}orem vitam aegrè ferrent, sibi in Dominicanorum monasterio commodissimum quamvis hospitium fuisse assignatum, non mediocri diligentia, & patientia opus fuit, ut in officio continerentur, donec ij, quibus à Senatu cura Moscorum fuerat data, nos enixè rogârunt, ne ab horum latere discederemus. Quæ dum fiunt, & eorum discessum vrgerem, ecce Græci, qui iam multos antè annos Venetias commigrârunt, clam cum Moscis egerunt, ut ad suam ædem proficisci vellent, sacrum, & reliqua, Græco ritu audituri. Nobiles autem Adolescentes, à Senatu ijs per ciuitatem deducendis attributi, cùm nondum, quid haberet ea res momenti, perpendissent, iusserunt, ut ædes ornatisimè appareretur, postridieq; eius diei, à schismaticis Græcis Ruteni schismatici exciperentur. Quod cùm ad aures meas peruenisset, ad monasterium appropinquans, inuenio Moscos, & Venetos, vna cum Græcis ad horum templum procedentes, quos ego affatus, Tu mihi, inquam, Iacobe Moluenine (iderat primario Legato nomen) traditus es, à Principe tuo, te ut gesseris, qua tibi ratione monstrabo, Te ad Pontificem maximum non ad Græcos

adduco. Itaq; redi ad hospitium tuum; id quod fecit. Sed Græcis hoc indignissimè ferentibus, atq; aliquibus iniuriam Reipublicæ fieri putantibus, quòd eam imperasse dicerent, vt eò deducerentur; Græcis respondi, Vbi constisset Græcos cum Ecclesia Catholica consensisse, tum mecum agerent, eorum desiderijs satis facturo. Cùm autem cæteris seorsim adhibitis, haud omnino persuaderem, ad Senatum adi; qui rationibus auditis, Græcos, qui conquestum venerant, sapienter compescuit: resq; tota non solùm impedita est, verùm etiam occasionem præbuit, vt & pleriq; Græcorum astum, & schisma propiùs cernerent, reliqui verò cordatiores intelligerent, ecquid mali inde ad id, quo de agebatur, emergerè posset, cum inter Græcos, qui Venetijs commorantur, sæpe sint exploratores, qui ad perfidos omnia deferant. Iam verò Mosci, aureis magni ponderis torquibus donati à Republica, suo interpreti, Vade (inquiunt) ad Ducem, & dicito, ad nos vt sericum, aliaq; mittat è suo thesauro: interpres tamen rem (vt erat ingenuus) declinavit. Venetijs autem soluentes Ferrariam, inde Bononiam venimus, vbi Vestra Beati-

iudine iubente, cuncta paternæ charitatis argumenta liberalissimè edita sunt ab Illustrissimo Cardinali Casio Legato : tum & officinæ clausæ, atq; honores plûs quàm ordinarij habiti. Reliqui Illustrissimi Legati, Vercellensis in AEmylia, Columna in Piceno idè procurârunt. Militum cohortes, è ciuitatibus obuiam primò prodibant: deinde ad portas Magistratus aderat, inde in Prætorium honorificentissimè deducebantur, tormentis displois, tibicinibus personatibus, conuiujs, et exquisitissimis epulis instructis. Admoniti nobiles, à quibus varia licentiùs Mosci petebant, iam haud facilè assentiebantur: quo factum, ut intra cancellos pudoris sese Mosci reciperent. Arimini cùm essemus, in domo Præfecti ciuitatis, pias imagines amouerant, ut paruulas quasdam suas, ritu Rutenico depictas, apponerent. His ablati, cùm priores reposuissemus, ne quid ea in re insolentius inter Catholicos agerent, minùs postea licenter sese gessere. Inde ad Beatissimæ Virginis Lauretanæ, celeberrimum Sanctitate, ac populi concursu, locum peruenimus, vbi habuerunt, quo miraculorum memoria, frequentia adeuntium, & per-

petuis precationibus oculos atq; animum pasce-
rent. Deniq; temperatis mea præmonitione a-
pud ciuitates honoribus, ad Tiberim propè
Burgetum Oppidum, à Vestræ Beatitudinis
cubicularijs humanissimè excepti, & saluta-
ti, postridie progressi, sequenti deniq; die Ro-
mam venimus; unde Romana nobilitas, præ-
eunte Marchione Casio, obuiam egressa est;
Mosci verò honorificentissimè, ac frequentis-
simo populo, displosis omnibus, quæ in mole
erant Adriani, tormentis, ad Cardinalis Co-
lumnæ tum absentis palatium adducti sunt.
Eo in palatio lautijs præbitis, adhibitisq; è
familia B. V. diligentissimis ministris, atq;
alijs, qui portas custodirent, singulis diebus,
dum ex Algido Vestra Beatitudo rediisset,
per urbem curribus vecti, pulcherrima quæq;
uisebant. Mirati sunt in primis curam, dili-
gentiam, ingentes sumptus, charitatem erga æ-
grotos, officinas, cubiculaq; distincta, & præ-
sertim hospitalem Sancti Spiritus domum, ac
reliqua maiora Nosodochia. Nihil verò eorum
animos plùs inflexit, quàm pietas illa, quam
valere ad omnia, tum ipsi quoq; nos in ipsis
Moscis videbamus. Seminaria verò, & Col-

legia variarum gentium cùm subinde inuissent, iam orbi terrarum ipsa religione Romam dominari; nec verò sese solos esse Christianos (ut dicere solebant) cogitare inceperunt: & harum omnium rerum capita in tabulas singulis diebus referebant, ad suum Principem allaturi: quod quidem in itinere quoque fiebat, cum per Lituaniam, Poloniam, Moraviam, Bohemiam, Germaniam, Italiam, Societatis nostræ Collegia lustrarent. Anglicum, quod est Romæ, Seminarium eò magis admirati sunt, quòd Angliam hæresibus prorsus infectam audiuisent: sed & modestiam Alumnorum illorum conspicientes mirificè emolliebantur, martyrumque reliquias, quæ in eorum erant Ecclesia, summa reuerentia venerati, & osculati sunt. Id quod in alijs quoque Romanis templis, atque alibi faciebant. Sed cùm in Capitolij palatium à Romanis Patricijs aduecti, & Romana magnanimitate humanissimè accepti, fragmenta marmorum antiquorum, ineptasque gentiliū Deorum memorias, à quodam rogarerentur (quasi maximi res essent momenti) ut attentius inspicerent, omnia (nec immeritò) contempserunt. Et illud enim eos maximè offen-

debat (quod & cuilibet Christiano detestandum est ,) cū vel in hospitij signa turpitudinum cernebant, vel imagines (etiam pias) ad lasciuia depictas, nudas verò statuas, & cætera diabolica figmenta, in aliquorum domibus, & hortis cernebant, quibus cupidines, & Veneres plūs quā Christus, & Beatissima Virgo sapere videbantur, Iam verò templa Romana, Diuig Petri ædem suspicientes, omninò fatebantur, hæc longissimè præstare suis, quæ cū antea solū vidißet, vel lignea, vel murata, putabant reliquis totius mundi pulchritudine, aut operis magnificentia præcellere. Vbi ventum est ad Vestram Beatitudinem salutandam, & dona, literasq̃ sui Principis reddenda, ægrè nonnihil videbantur adduci, vt crucem ad pedes Vestræ Sanctitatis oscularentur: sed longè ægrius, cū discessum pararent. Credo ita, quòd alia quoq̃ dona (pecuniam in primis) voluissent: licet aurei torques magni ponderis, vestes aureæ, & holoserice duobus ipsius legationis Principibus, cæteris verò omnibus ex panno, & serico duplices traditæ fuissent. Osculati tamen sunt libenter, cū quid ea de re Mosco eorum Ma-

quo Duci esset æstimandum; quid uero non solum
Apostolis primi Christiani faciebant, sed &
ipsi Mosci suis Episcopis faciant, ad quorum
pedes se prosternunt, humi terram capite per-
cipientes, audiuiſſent. Illud non satis æquo a-
nimo tulerunt, quod sese in discessu nemo, præ-
ter me, ac comites itineris meos ex vrbe proſe-
queretur, sicut ipsi Principum Legatos, (quod
& inecum bis, ab ijs discedente, fecerant) ad
quatuor, quinque uero passuum millia, magno cū
comitatu educunt. Eadem porro in reditu con-
tigere, quæ in profectione acciderant. Tor-
ques enim (cū hosce per iter induerent) &
Vestrae Beatitudinis crucem pulcherrimam, li-
cèt Græcis characteribus elaboratam, tum Ve-
netorum auream D. Marci Euangelistæ ima-
ginem ademerunt: quamuis si solus quisq; fuiſ-
ſet, neq; delationem ad Principem suum timu-
iſſent, non difficilimè sese ad omnia accom-
modaſſent. Mitiores autem aliquanto effe-
ctos (siue ob humaniorum gentium consuetudi-
nem, siue quod reuertentibus erat extra Itali-
am expendendum de suo) Varſauiam ad Polo-
niæ Regem deniq; adduximus; illud in itinere
præcipuè cauentes, ad declinandas lites, ne

eodem hospitio diuersaremur. Sic donis à Rege procuratis, quæ illis Regio animo sunt data; literisq; ad suum Principem à me acceptis, quibus breuè de omnibus illum certiolem faciebã; tradita item à me pulcherrima Saluatoris imagine (quæ missa à Vestra Beatitudine ad Moscum, in ære picta, & Græcis literis additis, ebore, argenteisq; flosculis continebatur) satis lætos in Moscouiam dimisi. Quæ fusiùs narranda putauì, vt si cui aliquando tale negocium obtigerit, præuisa minùs eum feriant; isq; ad patientiam, & prudentiam, à Deo per orationes hauriendam, sedulò se comparet.

Ingenium Mosci, & Schisma.

D verò primùm satis constat, Septentrionalem tractum, eosq; præsertim populos, ex quorum cordibus vera religio feritatem haud excussit, quantò magis ab ingenio sese desertos sentiunt, tantò suspiciosiores euadere: quamob-

rem quod industria, & iudicio consequi nequeunt, id calliditate, ac vi, (sed Moscos diligentia quoq;) studere, ut assequantur. Ea in Schyrtis, & Tartaris perspicue cernuntur, ex quibus cum pleriq; Moscorum originem ducant, aut consent, mirum non est, quod haecenus naturam illam non exueriunt, quam pietas in alijs nationibus excoluit, ac vicit. At is, ad quem summa in suos potestas accessit, una cum aliqua Christianae religionis species, nec verò aliorum Principum opes viderit, si se (addita perenni subditorum assentatione atq; acclamatione) supremum omnium arbitretur, minus fortassè mirandum est. Quae tria cum in Magnis Moscouiae Ducibus ab eo potissimum tempore fuerint, quo se à Tartaris, quorum erant tributarij, in libertatem asseruerunt, extulere mirificè eorum, ac praecipue eius, qui nunc rerum potitur, Principis animum: ut cum vix ab ullo viribus se superari nonnunquam existimasset, neminem quoq; doctiorem, aut religione veriore imbutum putaret. Cui cum ipse interdum Christianorum Principum mentionem facerem, qui maximè cæteris præstant; quinam isti sunt (inquirebat) in Mundo? Com-

paratio.

parationem, videlicet, non ferebat elatio, quæ quicquid alteri tribuitur, sui depressionem putat. Inde igitur factum est, ut Magni Moscoviæ Duces primò sese totius Russiæ Dominos verbis, literis, atq; ipsius pecuniæ signis exprimant, quamvis Russiæ bonam partem Polonia Rex obtineat. Deinde verò hic, qui superstes est, Ioannes Basilij filius, præter illam titularum seriem, quæ vult appellari Casani, & Astracani Czar, seu Regem; Germanorū quoq; Imperatorem, ad Turcam scribens, vocari se aliquando iussit. Et sanè cum Liuoniæ inhiasset, atq; ad Prussiam, quodam Caesaris Augusti fratris prætextu, respiceret, quem Prussum vocatum fuisse, & se ab eo descendisse dicebat: cumq; cum Carolo Quinto, ac Ferdinando eius fratre, huiusq; filio Maximiliano videri voluerit amicitiam colere, intelligi potest, quid de Germaniæ, & Occidentis ulteriore tractu in animo coxerit. Spem ipsius alebant dissidia Christianorum Principum, variæq; ac pestilentes hæreses, Liuonici successus, Casanum, & Astracanum antea deuictum, ac imbibita sui illius Schismatis, potius quàm religionis, opinio, qua delectum à

Deo se existimauit, quasi iubar, quod vniuersum orbem esset collustraturum. Aus erūt postea Legationes antea factae quorundam ad eum Principem, cuius studium, & operā requirebant, quia Polonicū Regnum aliò caderet. Quin cū apud eum essem, resq; Moscouiae factis essent attritae, necdum tamen recordatio Legationum illarum elanguerat, quae Spiritus ipsius fouebant. Facta deniq; ad eandem spem est maior accessio, cū ab eminenti Principe literae ad eum scriberentur, quibus Lutheranae hæreseos propagationem in sua ditione commendabat. Inde enim Catholicos (quos Romanos vocat) omnes in hæresem corruisse, credidit, ac proinde facilius esse subiiciendos. Ad extremum, seueritas in omnes breuiorem sui consilij exitum pollicebatur, quā sperabat, quicquid obijci posset impeditenti, se amoliturum, quando in Lituaniā, atq; Liuoniam sic eius terror penetrauerat, vt eadem sibi ratione adiutum patere ad reliqua non dubitaret.

At quod ad schisma pertinet, incredibile est, quantopere eo in visco hæreat, ac placita pro æternis habeat, quin verò potiùs aliquid semper addat, quàm demat. Itaq; vt qui ab

uno discedunt, quo progrediuntur ulterius, eo in plura incidunt (quod & huius seculi nouatoribus contigisse nemo non videt) sic Moscici accidunt, qui à Græcis ipsis schismaticis, vnde schisma hausere, diuisi sunt, multaq; imperitissimè blaterant, libris, studijsq; literarum carentes, quod in altero Commentario scripsi. Qui ergo Græcorum pertinaciam obseruauerit, quicquid Donatistas memoria repetierit, nunquã, ubi sese ab Ecclesia præciderunt, ad eandem aggregatos: qui item Aethiopum ingenia considerauerit, Summum licet Pontificem agnoscantium; quicquid eundem non vna ad Apostolicam sedem legatione confessi sunt: qui deniq; Hussitas inspexerit, tam sæpe de vnione agentes, ac nunquam ad Ecclesiam peruenientes, facile deprehendet naturam Moscici schismatis. Auget porro ipsius pertinaciam præsumpta de se opinio constantiæ, existimatis, quod Schisma istud sine scissura perduret. Præterea accedit populorum, qui illud cum lacte suxerunt, eorumq; rudissimorum, perpetuum erga Principem obsequium, & seruitus. Inde enim fit, vt cum Principum omnium Legatis collocutus, ubi illi abscesserunt, in pelui argen-

et ea manus eluat, quasi sordium aliquid contraxerit, ea re contestans, Christianos reliquos esse peripsemata. Quod cum à me illi fuisset obiectum, (quod ex meis literis isthuc missis liquidius cognosci potuit) ac de ea re se vellet purgare, non diluit tamen. Porro, non sinit Armenos in sua templa ingredi, quos Nestorij hæresim ait esse sequutos: Græcis autem id permittit; cum Lutheranis, & alijs hæreticis neq̃ pateat aditus, & quæ sibi construxerant templa, ab eo concremata sint.

Quænam spes sit de Mosco, ac de eius promissis ad propagandum in Asiam, & aliò sanctissimum Christi nomen, & fidem.

Am quid sperari possit à Mosco, si quod ille literis, ad B.V. atq̃ ad alios Principes scriptis, prætexuisse videbatur, Christianum nomen, latius esset propagandum,

dum, differendum est hoc capite fusiùs. Sic enim cerni poterit, quorsum eius promissa spectauerint; cuius vsui esset Christianæ Reipub. si quando ea gens aut ad fidem Catholicam veniret; aut rebus constitutis mitiorem aliū Principem nancisceretur: quandoquidem breuissimè victuram hunc Principem certæ coniecturæ iam sunt. Memini itaq; priusquàm in Moscouiam irem, N. multa ea de re sciscitanti mihi resspōdisse. In primis Prouincias illius Principis longissimè distare ab ijs, qui fidei nostræ iurati sunt hostes. Vastam enim heremum versus meridiem, solo nihil ferente, & arboribus nudam, ac plerunque inaquosam interesse plus viginti dierum spacio, quæ expeditioni cuiuscunq; maximum periculum crearet. Sequi Tauricam Chersonesum, in qua Tartari Præcæpenses sint capitales Moscorum hostes; Turcæq; ipse arces habeat nec paucas, neq; malè munitas. Quærenti verò, num qua Moscus ad mare Caspium pertingit, aditus pateret vlteriùs; affirmavit. Licet enim vastitas ingens etiam in eo tractu intercedat, nauibus tamen haud difficilè per Volgam fluium eam vniuersam, certis anni mensibus, posse superari. Adden-

ti; num per Tanaim, qui in Moscouia oriens, in paludem Mæotidem influit, nauigari posset, illac nauigari posse aiebat. At arcem Asophum ad ostia Tanais sitam esse, quæ ad Turcarum Imperatorem pertinet. Atqui ad ea, quæ de Præcopensibus Tartaris dixerat, cum responsum fuisset; Mosco, qui Astracanenses, & Casanenses suo imperio subiecerat, non difficile forsitan fore, Præcopenses quoque adiungere; aliam horum esse rationem ostendit. Cum enim (dicebat) Moscus aduersus illos, quos edomuit, Tartaros, maximis tormentis adductis, crassos etiam asseres perforatos curribus præfigi iussisset, per quos Pyxidarij bombardas suas exonerabant, certa hostium perniciæ, ipsi à nemine læsi: facile fuit nouo armorum genere circumuentos opprimere; præterquam quod cum vniuscuiusque Tartarorum Hordeæ primaria vna (ut dixi) ciuitas sit, seu conuentus, quo deuictò, reliqua omnia sine difficultate in potestatem veniant. Ac cum Casanenses Mosci ditioni finitimi essent, his verò superatis, necessario casuri essent Astracanenses (quippe quibus aliundè haud citò poterat subsidium mitti) vtrumque populum iam deuic-

Etum, eò faciliore negotio potuisse in officio
 contineri, quòd Moscus artes aliquas excita-
 uerat, in quas impositi Præsidiarij, regiones
 illas tutarentur. Deniq; percontanti, quò fa-
 ctum esset, vt tam insignem Turcis, non ita
 multos ante annos cladem Moscus intulisset,
 cum Tanaim deriuari iussisset in Boristhenem:
 respondit, hoc non à Moscis, sed à Tartaris
 Præcopensibus, licet Turcarum fœderatis, ac-
 cidisse, ægrè ferentibus id fieri, vnde grauius
 sibi iugum pendere prospicerent. Quamobrem
 cum sese duces itineris Copijs Turcicis exhi-
 buissent, per ingentes syluas, & loca comme-
 atus egena, eas circumduxisset, vt fame, ac labo-
 re pleræq; omnes fermè interierint. His co-
 gnitis, atq; interrogatus, num à Persico regno
 Moscici imperij fines longè distarent, magnum
 sanè (dixit) inter vtriusq; ditionem esse inter-
 uallum. Neq; verò Mosci prouincias Persiam
 attingere, sed prius esse Circassos, qui dicun-
 tur Quinquemontani, quorum linguam ab alijs
 omninò differre, & regionem, quæ longitudi-
 ne itineris octidui extendatur, à septem Du-
 cibus seu præfectis, non dissimili Heluetiorum
 modo, administrari. Hosce porrò interdum à

Mosco,

Mosco, aliquando à Turcis, nonnunquam & ab ipsis Persis accipere stipendia solitos, pro temporis, & rerum suarum ratione. Cæterum per Moscouiam ad Persas longiore nunc itinere opus esse, quòd Porta ferrea, qua erat transitus, à Turca sit capta. Quæ omnia N. sibi aiebat eò esse certiora, quòd apud se Circassum habuerit, strenuum, ac fidum militem, cuius patruus in Persia, qui eo in bello meruisset, inde nouissimè veniens, cuncta retulerat. Adiecit autem, Cham, Tartarorum in Asia Imperatorem, non procul ab ea gente abesse, qui multum adhuc rituum Christianorum retineat, cū olim ad fidem nostram accesserint. At Mehemetes, Selymi, parentis huius Turcarum Imperatoris, consiliarius (ut ex eminenti viro audiui) duram significauit à Rege Poloniae susceptam esse prouinciam, qui Moscum bello esset adortus: quandoquidem (aiebat) Turca suus Imperator, et Moscus vnici essent in Mūdo Principes, qui suos prorsus in potestate haberent, ac proinde essent potentissimi. Qua ex re, quanti Moscum aestiment Turcæ, intelligi potest. Sed & eorum memoriæ fortassis adhuc hærent, quas à Moscis quondam clades

perpeſſi ſunt, ſi fides ijs habeatur, quæ Herbeſtanus ex eorum Chronicis, & alij quidam referunt. Et illud etiam animis Turcarum poteſt obuerſari: Græcos, niſi Principis Moscouiæ nimiam dominationem pertimeſcerent, iſq̃ tam longè abeſſet, non abhorreſcere ab illius imperio, cuius eandem cum ſua eſſe religionem putent, atq̃ idcirco propenſius ad illum acceſſuros. Moscus certè, cùm rebus cum Polonia Rege compoſitis, de huiusmodi rebus ageretur, quæſiuit per Senatores ſuos, num ſi ſuas Regiſ vires adderet, poſſet copias per Polonici Regni ditionem traducere, & quâ iret, arces extruere. Quo in colloquio viſus eſt Ruſſiam Regiſ potiùs ſpectare, quàm Præcopenſes; id metuens, ne in reditu à Poloniis intercluderetur. Quòd ſi vnquam aliò, quàm in Liunioniam, atq̃ Lituunioniam è Moscouia eduçti fuiſſent exercitus, quid ea gens valeret, conijci rectiùs poſſet. Et, vtut hæc ſunt, illud pro certiſſimo habendum eſt, per Moscouiam multò minore ſumptu atq̃ periculo, quàm per omnes alias mūdi plagas, patere viam in Aſiam, ad Chriſti Domini fidem propagandam; qui vnus piorum omnium ſcopus eſſe debet. Proinde in hoc eſſet præci-

puè incumbēdum (quod Mosco V. S. scripsit) ut vinculo religionis nobiscum iungatur; sine qua reliqui humani nexus facillimè dissoluntur. At verò, ut hoc fiat, non est opus vnius diei, aut Legationis. Neq; ea arca, in qua pauci salui facti sunt, ad Mundi totius postea instaurationem, non nisi centum annorum spacio, id est, longamini, & non intermissa perseuerantia, perfici potuit. Temporis autem fortè breuioris hæc prouincia fuerit, quòd iam in Liuoniæ, ac Moscouiæ finibus, Stephanus Poloniæ Rex, Collegia, Seminariaq; Catholicorum Sacerdotum parat; atq; ad Regias alias, & bellicas dotes, hanc quoq; curam, tanquam primariam, adiungit. Præterea miracula accedunt, per nostræ Societatis homines in simplici illa gente fieri à Deo cœpta. Quod verò Mosci non desint, qui filios suos missis à Sede Apostolica Sacerdotibus offerant, hoc quoq; facit, ut de Domini bonitate aliquid non longissimum sperem: cui nec difficile est in momento ditare pauperem; ac notæ sunt artes, quibus agnus possit habitare cum Leone. Ipsa verò cum illo, atq; cum alijs Christianis Principibus amicitia iungendæ tractatio, si continue-

tur (quanquam satanas ei evertendæ omnes machinas semper adhibiturus est) dici nõ potest, quantas secum ad id commoditates trahat: si præsertim, qui hæc egerint, ad vnam Dei gloriam colliment. Sic enim ad schismaticos, atq; ad hæreticos peruenire licet; qui si initio de religione secum esse agendum putarent, aditum impedirent, vel audita spernerent, aut ad reliqua progressum, urgentibus eorum ministris, præciderent. Catholici verò Principes si quid habent, quod cum Sede Apostolica de politicis rebus agant; cum, quæ sunt pacis, promoueri a V. Beatitudine sentiunt, intelligunt hoc Pastoris, Vicarij Christi, & Patris proprium esse. Quamobrem & Catholici, & hæretici, atq; schismatici Principes, non solum aures libenter accommodant, verum etiam ipso in colloquio, cum difficultates siue suas, seu alienas proponunt, aperiunt ipsimet viam, qua reliqua complanentur: pluraq; quæ acerbiora eatenus visa sunt, mitiora redduntur, ac ipsa animorum confidentia, quasi rediuiua pietatem, & religionem in eorum cordibus aliquam exuscitat. Quod cum ita sit, aut erubescunt si refugiant, aut excitantur ardentius, ut Sedis

Apostolicæ monita ne detrectent, ad quam et Scythas, & Indos, atq; efferas quasq; gentes eo tempore vident accurrere, quo sudauit humani generis hostis, vt instituta à Christo auctoritas in Ecclesia per hæreticos tolleretur. Itaq; qui isthinc ad tantum negocium missi fuerint, optatissimum ijs esse debet, vt in proposito perstent, nectantq; futurorum congressuum occasiones, ac discedentes ita abeant, vt sibi ad reditum eosdem ad Principes portam (vt aiunt) relinquant apertam. Sic enim aut aliquid optimi deniq; fiet, aut pax redibit ad V. Beatitudinem, Diuinæq; sapientiæ charitas iustificabitur; & (quod experti sumus) aliæ se rationes offerent ad populos illos iuuandos, quas nunquam cogitaſsemus: cùm etiam, si tanta conscientia, & saluis rebus, humanam saltem amicitiam cum aliquibus alijs, licet nondum Christianis, colere possemus, aliquando crediderim id suppeditaturum modos, quibus in eorum Prouincijs propagari latiùs, quàm factum sit hætenus, Christiana religio posset. Quod an in ipsorum Principum animis ad veritatem altiùs insinuandam, aliquid etiam esset effecturum, iudicent, qui meditantur at-

tentiùs patientiam, & martyria Pontificum Romanorum, qui trecentis primis Ecclesiæ annis, clauum in turbulentissimis persecutionum fluctibus tenentes, sanguine ipso penè omnes Christianam rem auxerunt, et nauim onustam fidei (vt sic dicam) ad Christum Dominum cum pluribus barbaris gentibus, tanquàm ad portum intrepidi appulerunt.

Obseruanda, si qui à Sede Apostolica, vel ab alijs Catholicis Principibus in Moscouiam mittendi sint.

Um ei, ad quem delectus, et missio spectant, tria illa in primis necessaria sint, quæ despiciat: nempe, vt Legatio ob Dei honorem sincerissimè instituaturs; vt opportunè; vtq; ei deferatur, interiores in eo dotes, ac virtus solida, vnâ cum rerum Græcarum cognitione coniuncta, exteriori quantocunq; splendori, aut dignitati

præua-

præualeant. Tum illud permagni momenti est, ut quæ Legatio ad Moscos suscipienda fuerit, ea Polonis, Lituanis, ac Moscis iustam suspicionis ansam non præbeat. In Comitibus Ratisponensibus, cum Moronus Cardinalis V. B. nomine egisset, ut Pontificius Nuncius ad Moscum, una cum Mosci Legatis, qui eò venerant, in Moscouiam posset proficisci, Maximilianus Cæsar assensit. Dum autem Legatio illa explicabatur, Germanusq; & probus Theologus, nec Ruthenæ linguæ ignarus, à V. Beatitudine ad eam rem literas accepisset, quibus Nuncij ad Moscum munereungeretur, diem non ita multò post obiit. Tentata item fuerat à V. B. altera Legatio, cum ex vrbe Alexander Canobius, qui nunc Episcopatus Foroliuensi præest, missus est, sed neq; Lituaniam superare potuit; ac Vilnam rediens, Romam quoq; infecta re, necesse fuit ut reuerteretur, aliquibus progressum illius prohibentibus. Iam verò antea Vincentius Porticius, qui postea fuit Archiepiscopus Rhagusæ ad Moscum inuisendum à Pio Quinto Pontifice Max. Sanctæ memoriæ destinatus fuerat tum, cum Apostolici Legati munere apud Sigismundum

Poloniæ Regem, eo tempore fungebatur. At tamen postea idem Pontifex, audita Mosci crudelitate, ab eo proposito auersus est. Sed deniq, dum Septentrionalium iuuandorum Zelus V. B. vrgeret, eius nomine monuit me Nuncius Apostolicus, Episcopus Britonoriensis, qui erat apud Stephanum Poloniæ Regem, viderẽ, an per Ioannem Tertium, Regem Sueciæ, apud quem V. B. mandante versabar, literæ in Moscouiam mitti possent. Re igitur, cum eo Rege collata, respondit fore, vt insequenti anno id liceret. Nec igitur antea maturum appetierat tempus: et tamen semina istorum conatum, & patientiæ, quæ solet maximum quodq, negocium perficere, Deus ipse respiciebat, & incrementum dabat. Quare post paucissimos menses, superuenit è Moscouia Seuerigenus, Magni eius Ducis Internuncius, aliquem petens, qui V. Beatitudinis nomine pacem componeret inter eum, ac Poloniæ Regem. Opportuna igitur occasio visa est: decreta fuit missio: at deerant duo præcipua rerum illarũ interior notitia, quiq, mitteretur. Quod ad me attinet, eò proficissi iussum, certissimum est, respexisse Deum immensam Charitatem suam,

suam, ut quæ V. B. animo desideria instillauerat, ea ad aliquem effectum deducerentur. Iam verò cum earum rerum, & itinerum satis perspecta sit ratio, non deerit causæ suæ Deus, quin aliquando occasiones alias offerat, quibus hæc lampas melioribus tradatur, & in utramq; Russiam tam Poloniæ Regis, quam Mosci ab ijs, qui seriò Christi gloriam sitiant, Catholica religio inferatur.

Mittendi cum Legato.

Mittendi verò pauci erunt, quòd tum frustra fierent immodici sumptus, tum res magis innotesceret, quæ aliòquin suspiciosioribus occasionem daret impediendæ Legationis. Itaq; neq; ut in aulis Principum diù subsistant, ac nisi necessarium sit, per illas transeant, magnoperè expediet. Cæterum si plures essent, plus item fastus & rumoris, quàm salutis sequeretur: præter illa, quæ quotidie cernuntur;

externa,

externa, videlicet, rerum specie Legationes
 prodi; maleuolis aperiri viam, optima quæq;
 turbandi, Principesq; ipsos, ad quos mittitur,
 varijs commentis & astu anteuertendi. Al-
 bertus Campensis eo in libello, quem de huius-
 modi Legatione ad Clementem Septimum scri-
 psit, quinque futuros satis initio dixit. At si
 aurigas, & interpretes numerasset, plures di-
 xisset. Itaque ex vrbe quinque vt exeant, vel mi-
 nus item hominum, non improbauerim: verum
 vbi ad Poloniam, aut Vilnam appropinquaue-
 rit, aliquos item inde sibi adsciscat necesse fu-
 erit. Homines enim ferendæ cæli iniuriæ apti-
 ores, & laboris patientiores, ac itinerum ma-
 gis peritos sine dubio ibi poterit nancisci: qui-
 bus neque multum stipendij sit dandum, ac re-
 centes ad laborem plus auxilij ferent. Inter-
 pretes duo potius sint, quam vnus: ne si quis
 eorum aut in morbum incidat, aut moriatur,
 (vt alteri ex meis accidit) fidendum sit Prin-
 cipis interpretibus: quod quidem magna secum
 trahit incommoda. Quod si vterque valuerit,
 haud parum proderunt notandis actionibus, ex-
 plorandis aliorum mentibus, scriptioni Rute-
 nicæ conferendæ, veritati & fidelitati mutue
 indicandæ,

indicandæ, vel custodiendæ. Quòd si bellum esset inter Poloniæ Regem, ac Moscum, res quæ aliquæ ijs de Principibus essent agendæ; sedulò perspicendum erit, qua religione, humanaquæ item fide Ruteni interpretes fuerint. Cùm fidem dico, quantoperè ijs fidere possit Legatus, intelligi velim: cùm religionem, ne Moscus plus illis meritò fidat. Si enim Regis Poloniæ subditi fuerint, difficilior erit eorum usus: sin Rutenico schismate impliciti, dubitandum est, ne aperiant, quod reticendum est, aut adeò ne fideliter interpretentur, quod referendum sit. Hæc omnia expertus loquor. Accedit, quòd (vt Lituaniæ, Russiæquæ mos est) vltro citroquæ commeantes dant operam mercium permutationibus: quare præcauendum erit, ne interpretes plus in eo agendum aliunde, ob lucri cupiditatem suscipiant, quàm tractandis postea negocijs conducant. Quid enim hinc damni, vel labis sequi possit, præsertim cum Diuina aguntur, is, qui paulò fuerit oculatior, cernet. Quòd si Slaus, vel Bohemus fuerit interpretes, non sanè statim Principio Rutenicam omnem linguam assequetur: verùm si longior fuerit commoratio, proximè ad eam accedet: id

quod

quod inter nostros alteri, qui erat Sclauus, ac duobus, qui Bohemicè nôrant, vsuuenit. Ii certè Moscis gratiores fuerint, ob innatam de Polonia Regno subditis suspicionem. Ad Mosci interpretes quod attinet, (nisi Catholicus aliquis sit) vix fidendum est: eoq̃ minùs, si quid ijs ad religionem spectans, vertendum in eam linguam traderetur: quod etsi facerent, non audent tamen Principis terrore perculsi. Ruteni si defuerint, quæ maioris momēti sunt, curandum erit, vt vertantur in Russiā, quæ Regis est. Ad interpretes autem fidos, atq̃ Catholicos inueniendos Collegia Societatis nostræ, quæ sunt Vilnæ, Polociæ, Derpatiniuabunt, apud quæ multi literarum studijs excoluntur, qui etiam pietatis specimen edidere. Cuiuscunq̃ verò nationis fuerint interpretes, atq̃ alij itineris comites, præstabit esse ætate prouectos. Hoc enim maiorem Legato conciliabit auctoritatem: eosq̃ minus expositos fraudibus habebit: occasionem etiam siue ad maledicendum, siue ad malè agendum præcidet: quæ vna res in omnibus, sed certè in eiusmodi Legationibus summoperè cauenda est.

Præter interpretes, Sacerdotem omnino ad-

ducat

ducat vel Slauum, vel Bohemum, vel Rutenū, vel Polonum. Quòd si Rutenicè nōrit, iam pro interprete adhiberi quoq; poterit: sin verò ex ijs nationibus haberi non posset, eius saltem virtutis sit, vt exemplo plus faciat, quàm loquatur. Hic & ea, quæ muneris sui sunt, noscat, & curet, vt omnes frequentius Diuinam Eucharistiam sumant, & quæ ad religionem Catholicam propugnandam aduersus Rutenos attinent, in itinere addiscat, & reliquos ingeniosiores doceat. Quæ sanè tum ex altero meo de Moscouia Commentario, tum ex eo scripto cognoscere poterit, quod Mosco petenti tradidi, de discrimine inter Catholicam fidem, ac Rutenicum, & Græcum schisma. Et Legatus quoq; vnà cum Sacerdote, alios ea de re libros secum ferat, quos vbi in itinere legerint, relinquere poterunt siue in Moscouia, siue in finibus, vbi discesserint.

Hi verò libri fuerint.

D. Thomæ opusculum contra Græcorum errores.

Libellus Leonis noni, cuius item aliquot epistolæ de tota hac re extāt, Coloniae post editæ.

Sancti

Sancti Anselmi Epistola de processione Spiritus sancti, contra Græcos. Ea inter eiusdem auctoris opuscula reperitur.

Quæ Nicolaus Primus, Græcorum obiectis respondet.

Vmbertus Cenomanensis Abbas Syluæ candidæ, qui postea Cardinalis, & Legatus Leonis Noni ad Constantinopolitanos fuit. Hic enim de Azymo, deq; alijs respondit Nicetæ Pectorato.

Synodus Florentina, quæne pro ea scripsit Ioannes de Turre cremata.

Gennadius Scholarius, Patriarcha Constantinopolitanus, de processione Spiritus sancti; De Sacrificio in azymo, vel fermento; De purgatorio; De fruitione Sanctorum; De primatu Pontificis Maximi.

Et Sacranus quoq; Canonicus Cracouiensis, exeunte superiore seculo, nec indoctè, nec indiligenter scripsit aduersus Rutenorum errores. Quemadmodum & hoc seculo non defuere, qui manum ea de re calamo admouerunt: Sanderus de Monarchia Ecclesiæ, Franciscus Turrianus, contra Andreæ Freiubium, sexto, & septimo capite libri secundi. Cuius eti-

am Tur-

am Turriani libro, quo epistolas Pötificias defendit aduersus Magdeburgenses Centuriatores, et altero, qui Scholia in cōstitutiones Apostolicas D. Clementis continet, valde iuuabitur, cui ocium, & animus fuerit ea diligenter euoluendi. Petrus item Scarga, homo (vt Turrianus) de Societate nostra, librum Polonicè scripsit, de Schismate; cuius libri si quæ inferrentur exempla in Moscouiam, non inutile fuerit.

Stapletoni sanè de Ecclesia, & Socolouij censura Orientalis, ac potissimùm Roberti Belarmini de Societate nostra, libri Cōtrouersiarum, (quod ad Schismaticos confutandos pertinet,) summo vsui erunt, bene percepti.

Iam verò, quæ Ioannes Faber Viennensis Episcopus, Albertus Campensis, Herbestanus, Guagninus, de religione Rutenorum attigere (cùm aut rem secus acceperint, quàm omnino sit, aut cùm eo studio ipsi ad scribendum non ferrentur, vt ostenso veneno adhiberent antidotum) non tanti sunt, vt inde colligi rationes queant ad Moscos refellendos, vel conuertendos. Mitto, quòd Herbestani libris in Germania editis hæretici plura addiderunt, quibus

n on schismata refellerentur, sed fidei veritas conuelleretur. Quæ tamē omnia alijs meis scriptis aut reiecta sunt, aut sublata.

Cum his igitur libris, quos diximus, meminerit Sacerdos facultatis, in arca portatili celebrandi, & Casuū reſeruatorum absoluendorum, obtinendæ: deinde item olea benedicta ſecum ferat, & ferra ad hoſtias conficiendas, vna cum ſacris veſtibus, & velis, vel tenuibus aulæis ex ſerico, quibus ſacellum exornet: quæ omnia cum exiguo loco contineri poſſint, explicata rapiunt in admirationem, diſponūtq; animos, ad Catholicos ritus.

Ad Sacerdotem accedat medicus corporis, qui ſi Slauiſcam, vel Ruteniſcam, vel Boëmiſcam linguam nouerit, eò erit utilior; cæteroquin perneceſſarius Legato, & eius familiæ, ſi in morbum inciderint. Nam ciborum varietas, hydromelis potus, quo ſemper vtuntur, cœlum non idem quod apud nos, itineris laſſitudo, quantumuis valentes fatigant homines, quibus in toto illo terrarum tractu nemo laturus ſit opem, niſi apud magnum Moſcouie Ducem, qui (vt dixi) ſi quis ad mortem laboraret, ne permittit quidem, vt è ſuis medicis

aliquis

aliquis ægrotum inuisat : vel si semel permiserit, vix vnquam reuerti sinet. Pharmaca igitur, quæq; medicus vsui fore intelliget, secum ferat, quæ quidem in itinere, aut Vilnæ coëmi poterunt. Quòd si medicus fuerit prudens, ac pius, ex facultatis suæ occasione non minimum Diuinæ causæ in itinere cōmodabit, cūm quasi aliud agens, quæ ad salutem æternam attinent, hæreticis, & schismaticis possit opportunè proponere.

Satiùs verò fuerit, mercatores qui sese aliquando socios eo in itinere offerunt, haud adducere; tum ob ea, quæ suprà attigi, tum vt Mosci sese, non sua, quæri intelligant. Sic enim faciliùs bonæ Legati voluntati occurreret Deus: atq; vt occasiones rixarum, sic & quæ illas non rarò consequuntur, tollentur cædes: ne dicam, vix eiusmodi homines esse Catholicos, aut in humanis quoq; rebus fideles. Quòd si habenda ratio sit tuti comitatus, id à Rege, propè Regni, & Moscouiæ fines, non fuerit difficile obtinere, aut ab ijsdem, quæ diximus, Societatis nostræ Collegijs lucem haurire, vt quidam homines fidi pecunia conducì queant. Quamuis si per Liunioniam eatur, ac Derpati, et No-

uogrodeci (ea est vltima Liuoniae arx) tantisper subsistant , dum fidei publicae literae , ac Pristau Nouogardia , Plescouiae appareant, tutius à Cosacis fuerit iter. Quòd si alterum instituatur, qua Smolencium Legati plerumque solent proficisci, Orsae commorandum erit, donec à Smolecensi Palatino cognoscatur, Moscos venisse ad fines, ne inter densissimas illas sylvas Cosacorum praedae expositis manendum sit, quæadmodum summo periculo nobis accidit.

Literæ à Summo Pontifice ad Moscum, quales, dona item, quænam esse debeant.

Quæ postrema fuit literis V. Beatitudinis ad Moscum inscriptio, eadem ut seruetur, expediet. At quidem auro obsignatae fuerunt, sicut Veneti quoque fecerunt: quamuis nescio, an id semper necessarium erit.

Ex ijs autem, quæ ille ad Vestram Beatitudinem,

dinem, atq; ad alios Principes scripsit, sumi potest occasio ad nouas literas dictandas, Legationemq; si quando occasio se daret, mittendam.

Porro in literis non fuerit satis, Legatum vocare Dilectum filium, nisi hæc vox Legati, (& quidem vel magni, ut ipsi scribunt, vel præcipui) adscribatur. Nam hac voce Nuncij, vel Internuncij, vix quidquam apud eos acquiritur Legato auctoritatis.

Dona, quæ ad eum Principem afferantur, digna tanto Principe sint, quorum aliqua nomine Sedis Apostolicæ, vel eius, à quo Legatus mitteretur; nonnulla item nomine ipsius Legati offerantur: sine quibus iniuriam sibi fieri Moscus, ac cæteri Orientales Reges, iam inde ab antiquissimis temporibus, putant. Discessuro tamen (ut diximus) sæpe maioris prætij dona rependunt. Nos, Vestra Beatitudine mandante, preciosissimam è Christallo crucem, cum ipso crucifixo, eiusq; passione tota affabrè insculpta, addito Sanctissimo crucis ligno; cyphumq; eiusdem materiæ, eximio opere, & auro circumdatum; rosaria item, siue (quas vocamus) coronas ex gemmis, & auro;

Florentinam item Synodum Græcè editam, ac pulcherrimè compactam, ac quædam alia pia, neq; hæc mediocris pretij attulimus: quæ quidem Principi placuerunt. Eiusdem igitur generis res, seu vasa aliqua; magna aliqua alia argentea vasa deaurata, quæ in Germania plus habent operis, quàm materiæ; sericum item, insigni aliquo opere auro intextum; imaginesq; præ gemmis, & vnionibus ornatae (sed quarum nudo corpore pictura non sit) Græcis verò literis inscriptæ, vt cuiusnam imago sit constet, ac pro more Græcorum depictæ, probabūtur, & libentissimè accipientur.

Quibus vestibus, & rebus vti Legatus, & sui, ac quomodo in alijs quibusdam rebus sese gere-
re debeant.

Estes (si Legatus sit Ecclesiasticus) quanto minùs fastum & delicias sapient, tanto maiore in honore habebitur. Cùm enim Episco-

pi apud

pi apud Moscos è monachis deligantur (qui perpetuo à carnibus abstinent , castitatem colunt , & paupertatis speciem retinent , vestibus autem penè Religiosorum ad talos vsq; vtuntur) mirum in modum in suo schismate confirmarentur , si ad pompam potiùs , quàm ad religionem indutum aliquem cernerent. Pileum nos quadratum , maiore cum illorum ædificatione , gestabamus , quàm galerum , siue pileolos , & eiusmodi alia ; quæ , vbi ad arcendam pluuiam , aut frigus , & solem necessitas non ingruit , cum nescio quid secularis vitæ prodât , ipsa quoq; natura videtur eos docere , ea non sapere Ecclesiasticum. Magnoperè autem Mosciti offenduntur Italicis , Gallicis , Hispanicis , Germanicis vestibus breuioribus , quòd eas partes aspectui exponant , quæ magis tegi debuissent. Quin verò ipsi , totius Orientis morem sectati , duabus ac sæpe tribus penè vsq; ad talos vestibus induuntur , ad honestatem ; manicas verò longiores gerunt , vt ne manus quidem penè extent , cum ijs vtuntur. Itaq; qui eo proficiſcentur , longiores vestes induant , quales Poloni , et Græci consueuere. Quæ res sumptui , vecturæ , corporiq; commodior est : ne

dicam, id vicem habere stragulorum. Nam neq̃ stragula, nec lectisternia vnquam (vbi quis Poloniam ingreditur) in hospitijis reperiet, n̄ secum ferat: vt Legato maximè necessarius Lectus etiam futurus sit, qui explicari possit, & totus corio, vel tela circumtegi, in quo dormiat; ne fuligine, quæ ex superiore cubiculorum parte in Moscouia, & Lituania in oculos decumbentis incidit, & ob acutum muscarum aculeum, quæ contra aliarum morem in tenebris peruolant, & intra lintheamina penetrant, vehementius crucietur. Iam & tentorium habeat, quod figi queat in campis, vbi hospitia nulla sunt. Simples autem nigræ telæ, quæ cubicula diuidere possint in plures partes, si diducantur (quando præsertim idem omnibus hypocaustum assignatur, in quo & reliqua familia, præsertim in Polonia, & Lituania) cum bestiis plerunq̃, præsertim in hyeme, iacet, maiorem habent ad honestatem momentum, quàm facile verbis expresserim.

Pannum, & sericum si quis ob familiam secum ferat, quod in Lituania pro eo more aptetur ad vestes, facilius vehetur, ac minus corrumpetur.

Si cruces de collo gerant, quas vnusquisq; in Moscouia sub thorace habet, cauendum est, ne subima pectoris parte versùs ventrem pendeant. Pessimè enim Mosci vident, Sanctissimum crucis signum versùs pudenda defervi: quin verò, si de cingulis viderint rosaria pendente, quibus cruces adiunctæ sint, haud leue scandalum patiuntur, quasi honesto loco non hæreant.

Id porrò indignum arbitrantur, cùm imagines piæ vnâ cum alijs rebus prophanis, & vestibis confunduntur: si vel illæ, vel alia spuito mudentur, aut tergantur: si quis terram pede identidem presserit: si pectus apertum gressauerit: si deniq; in composito, aut inusitato gressu incedat, præsertim cùm ad Principem itur.

Cautio in procurandis (si opus fuerit) literis, ab alijs Principibus,
ad Magnum Moscouiæ
Ducem.

Si ab alijs Principibus ad Moscum petendæ fuerint literæ, cauendum erit, ne qui eas scribent, si schismatici, & hæretici fuerint (ut pleriq; hoc tempore sunt, qui id operæ præstant) aut siccè (ut aiunt) aut etiam minùs ad dignitatem eas scribant. Vel enim de Summo Pontifice frigidissimè loquuntur; vel ea reticent, quæ ad Reipublicè Christianæ commodum, Christiq; nomen veraci cultu insinuant, dum in Moscoviam, magnoperè facerent. Nos quid ea in re (in ipsa quoq; pacis compositione) ab eiusmodi hominibus passi simus, longum esset, si hîc interfereremus. Tenor igitur literarum, quæ petuntur, sic Principibus Latine proponatur, ut postea idem à fido aliquo Catholico vertatur, quem ut ijsdem penè verbis Secretarius exaret, iubeatur à Principibus.

Quid dandum Pristauis, in discessu à Principe.

Solent

Solent Pristauī aliqui (licet non omnes) satis esse petaces, atq; ita vix biduum, vbi obuiam venerint, sinunt elabi, quin per interpretē Legato insinuent, ecquid referre suo Principi possint, quod dono acceperint. Eis igitur spem præbere, vbi sese rectē gesserint; aut si molestiores sint, aliquando respondere, non decere ante oblata Principi dona aliquid alijs dare; vel deniq; dicere, vt referant, sese nihil accepisse, vix aliquid damni afferet. Gens enim ea licet beneficijs afficienda est: quousq; tamen aliam naturam induat, magis æstimat, quem metuit, quàm qui prorsus eorum postulatis annuit. Discessurus tamen, viginti quinq; vel triginta aureos Pristauis, ac totidem famulis, qui inseruierint, aut dona à Principe attulerint, distribuere poterit, nisi quid aliud maioris momenti dare voluerit. Vbi verò è finibus Moscouiæ excesserit, aut aureos annulos, & cruces, pro Rutenorum more factas, aut pecuniam

aliquam

aliquam inter sese partiendam reliquis, qui se fuerint comitati, ne quid proloquantur, expediet, dari iubeat, vel adeo ipsemet tradat.

In tota Legatione eundo, manendo, redeundo, quanam ratione, vberè cum fructu, Legatus se gerere poterit.

*Q*uod reliquum est, Legati animo id altissimè sit fixum, non posse non vberem ex eiusmodi Legatione fructum referre, si virtutes eas in itinere toto adhibuerit, quæ sunt maximè necessariæ; modestiam, comitatem, sobrietatem, religiosamq; & Christiano dignam vitam; ut, in quibus à Catholico cultu non discedat, fiat omnibus omnia. Ieiunet cum ieiunantibus; Sabbatho verò (quod tamen Græci, & Ruteni solent) carnes ne comedat. Quarta feria à carnibus unà cum illis abstineat, commendans, & probans, quæ quis ad pietatem deligit; imagines illorum veneratus,

quæ

quæ Sanctorum ab Ecclesia celebratorum memoriam referant. Sic enim mihi Vestra Beatitude significari ab Illustrissimo Cardinali Comensi iussit. Ipsa porrò balneorum, & eiusmodi rerum declinatio; sincerissimus in agendis negocijs Diuini honoris scopus; & animarum illarum è Schismate eruendarum vera sitis; oratio ad Deum frequens; ijꝯ apud Christum precatores adhiti, qui ab iisdem Moscis in honore habentur, si Sanctos fuisse constet; Libri quoꝯ Seruianis, sed & potiùs Rutenicis characteribus editi (qui capita fidei Catholicæ, virtutesq̃, ac peccatorum fugam ostendant) et firma fides, qua credat, nulum hominem eo esse immaniolem, qui se peccato subijcit, quodq̃ in eo est, sanguinem Christi in se ipso conculcat, optimum religionis nostræ, ac Sanctæ Apostolicæ Sedis, seu cuiuscunq̃ Catholici Principis odorem relinquent: qui vnus plurimis alijs fructibus debet anteponi. Cum postea, quod ad illud iter spectat (in quo libri pij in hospitij, et piæ aliæ res vbiq̃ spargi possunt) id nō tam difficile sit, quàm soleat prima cogitatione videri. Neq̃ enim traicienda sunt maria: non flumina, quæ alijs in Pro-

uincijs

uincijs sepe maiora sunt, non excelsi montes transeundi, sed Roma vsq; in ipsam Regiam Mosci, eodem curru vehi poterit Legatus.

Licet multa alia sint, quæ moribus, et cælo variarum regionum satis diuersa, hominem commodis suis assuetum terrere aliquatenus possint; præsertim si aliud, quàm Dei gloriam, animarum salutem, ac publicum bonum spectet.

Vltima Inscriptio literarum S.^{mi}
D.N. Pont.^{cis} Maximi ad Magnū
Moscouiæ Ducem.

Ioanni Basilij, Domino Russiæ, Magno Duci Moscouiæ, Nouogardiæ, Smolensciæ, Vlodimiræ, Domino Casani, & Astracani, multarumq; aliarum Prouinciarum Principi Magno, & desideratissimo.

FINIS.

